

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

на тему: **«СУЧАСНІ РЕАЛІЇ: СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Спеціальності:

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Баталінська Софія Михайлівна

Керівник: Семіколенова С.В.

Кандидат економічних наук, доцент

Рецензент: Мірошніченко О.Ю.

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою
«_____»

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 2025 р.

Київ – 2025

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	6
1.1 Сутність, принципи та роль страхового захисту підприємницької діяльності	6
1.2 Особливості страхового захисту підприємницької діяльності ...	11
1.3 Види підприємницьких ризиків.....	14
РОЗДІЛ 2. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	19
2.1 Інформаційно-нормативне забезпечення аналізу страхового захисту підприємницької діяльності	19
2.2 Статистичні показники оцінювання ринку страхового захисту підприємницької діяльності	39
2.3 Статистичні методи дослідження страхового захисту підприємницької діяльності	42
2.4 Міжнародний досвід страхування підприємницьких ризиків та його застосування в реаліях українського ринку	47
РОЗДІЛ 3. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	67
3.1 Стан страхування підприємницької діяльності в Україні	67
3.2 Тенденції розвитку страхування підприємницької діяльності....	76
3.3 Можливості для розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків в післявоєнний період	98
3.4 Перспективи та рекомендації щодо сталого розвитку страхового захисту підприємницької діяльності в Україні	108
ВИСНОВКИ.....	111
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:.....	113

ВСТУП

Підприємництво – це надзвичайно ризикована справа. Близько 80% всіх створених підприємств закриваються протягом першого року своєї діяльності. Як показує досвід західних країн, після 50 років з початку реєстрації тільки 1-2% компаній залишаються на плаву та продовжують працювати. Одним із сучасних та найбільш ефективних методів збільшення тривалості життя компаній є страхування підприємницьких ризиків. Страхування комерційних ризиків охоплює всю комерційну діяльність страхувальника, пов'язану з інвестуванням грошових коштів у виробництво, надання послуг або виконання робіт, на основі яких одержується дохід. Відповідальність страховика полягає у відшкодуванні страхувальнику збитків, спричинених непередбаченими випадками під час здійснення господарської діяльності.

Тому на сьогодні страхування є важливим атрибутом і елементом ринкових відносин, як і товари, валюта, майно, кредит тощо. У світовій практиці не існує більш раціонального, економічного та доступного механізму захисту суспільних інтересів, ніж страхування. Страхування пов'язане насамперед з відшкодуванням збитків у грошовій формі, а не з відшкодуванням матеріальних цінностей. З розвитком суспільства ризики також зростають, і відповідно необхідні методи захисту та інструменти для обмеження ризиків. Застосування страхових механізмів у сфері підприємництва дозволяє зменшити ризики та наслідки непередбачуваних подій, що можуть призвести до фінансових втрат, зупинки виробництва та інших негативних наслідків. Його можна розглядати як механізм підтримки економічної рівноваги країни.

Рисунок 1.1 – Проблеми страхування підприємницької діяльності

Джерело: складено автором за даними [11]

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, офіційні рейтинги, офіційні сайти компаній та їх звітність.

Методологічною основою є системний підхід до статистичного оцінювання стану та розвитку страхового ринку України, а саме були використані аналіз, порівняння, узагальнення та прогнозування.

Метою даного дослідження є аналіз ситуації на ринку страхових послуг України, а також розкриття основних тенденцій розвитку страхування підприємницьких ризиків в Україні шляхом статистичного аналізу основних показників діяльності страхових компаній. З огляду на сформовану мету в дослідженні поставлені наступні завдання:

- окреслити сутність, принципи та роль страхового захисту підприємницької діяльності;

- розглянути особливості страхового захисту підприємницької діяльності та види підприємницьких ризиків;
- проаналізувати інформаційно-нормативне забезпечення страхового захисту підприємницької діяльності;
- визначити статистичні показники оцінювання ринку страхового захисту підприємницької діяльності;
- окреслити статистичні методи дослідження страхового захисту підприємницької діяльності;
- проаналізувати міжнародний досвід страхування підприємницьких ризиків та перспективи його застосування в реаліях українського ринку;
- охарактеризувати стан страхування підприємницької діяльності в Україні;
- визначити тенденції розвитку страхування підприємницької діяльності
- дослідити можливості для розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків в післявоєнний період;
- розглянути перспективи та розробити рекомендації щодо сталого розвитку страхового захисту підприємницької діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є страховий захист підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є особливості розвитку ринку страхових послуг захисту підприємницької діяльності.

Ця робота структурно містить три розділи. У першому розділі розглянуто теоретичні основи страхового захисту підприємницької діяльності. У другому розділі вивчаються інформаційно-методологічні засади страхового захисту підприємницької діяльності. У третьому розділі здійснюється статистичний аналіз ринку страхового захисту підприємницької діяльності в Україні.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сутність, принципи та роль страхового захисту підприємницької діяльності

Страховання є важливим чинником стимулювання економіки, господарської діяльності окремих суб'єктів, оскільки кожному з учасників надає рівні права, можливість ризикувати та отримати вигоду, забезпечує економічне зростання і впевненість для розвитку підприємницької діяльності, створює нові стимули зростання продуктивності праці. Перш за все, страхування дає впевненість для розвитку бізнесу. Жоден власник не буде вкладати свій капітал у розвиток виробництва тих чи інших товарів або в сферу послуг без урахування можливого ризику втрати ресурсів. Перекладаючи за невелику плату відповідальність за наслідки ризикової події на страхову компанію, інвестор отримує впевненість у тому, що в разі настання страхового випадку завдані збитки будуть відшкодовані.

Страховання покликане забезпечувати безперервне економічне життя суспільства, допомагати підприємствам, організаціям та фізичним особам подолати наслідки несприятливих подій, спричинених будь-якими факторами.

У ринковій економіці, з одного боку, страхування виступає засобом захисту добробуту людей та бізнесу, а з іншого боку, виступає одним з видів підприємницької діяльності, яка приносить прибуток. Такою діяльністю займаються відповідні організаційні структури — страхові компанії (страховики), що спеціалізуються на наданні страхових послуг. Джерелами заробітку страхових компаній є доходи від страхової діяльності та доходи від тимчасового інвестування вільних коштів в об'єкти виробничої та невиробничої сфер діяльності, акції підприємств, банківські депозити, цінні папери тощо.

Страховання розглядається як інвестиційний сектор економіки, оскільки страхові компанії використовують зібрані страхові внески для інвестиційних цілей, а в той же час суб'єкти господарювання мають можливість безпосередньо інвестувати свої кошти.

Страхові установи в процесі забезпечення інвестицій займають особливе місце. З одного боку, вони самі можуть виконувати функції інституційних інвесторів, мобілізувати більшу частину фінансових ресурсів юридичних і фізичних осіб та спрямовувати їх на різні види інвестицій. А з іншого боку, за допомогою страхування можна стимулювати пошук нових та активність інвестиційної діяльності вітчизняних й іноземних власників капіталу шляхом здійснення страхових операцій за видами страхування, що гарантують повернення вкладених коштів інвесторам, а в багатьох випадках і відшкодування неотриманого доходу при настанні різних несприятливих подій, коли втрачається все або частина інвестованих сум.

Здатність страхових компаній здійснювати інвестиційну діяльність впливає з особливостей перерозподілу коштів методом страхування. Специфіка договору страхування дозволяє страховій компанії протягом певного часу розпоряджатися коштами, що були отримані від страхувальника, і інвестувати їх у різні сфери. Окрім залучених ресурсів, страхові установи також мають у своєму розпорядженні власні кошти. Вони теж використовуються страховими компаніями в інвестиційних цілях. [1]

Офіційне тлумачення цього терміну наведено в Законі "Про страхування":
Страховання – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів. [2]

Цей Закон встановлює основні елементи, які складають поняття страхування. Метою страхування є захист майнових інтересів фізичних та юридичних осіб. Наголошується, що захист здійснюється у разі настання конкретної події, перелік яких встановлюється в чинному законодавстві або в договорі страхування. В Законі також виокремлено джерело коштів, які є ресурсами для страхової виплати.

Страхування — це насамперед система економічних відносин між конкретними суб'єктами господарювання, де з одного боку, діють страхувальники, з іншого — страхові компанії. Важливою передумовою застосування страхування є майнова самостійність суб'єкта господарювання та його зацікавленість у передачі відповідальності за наслідки ризиків професійним установам. [3]

Як свідчить аналіз, зазвичай виділяють три стадії обігу засобів в процесі товарного виробництва:

Рисунок 1.2 – Стадії обігу в процесі виробництва

Джерело: складено автором за даними [11]

Відповідно до цих стадій обігу можна розділити всі види страхування, пов'язані зі страховим захистом підприємницької діяльності.

Таблиця 1.1 Опис етапів

№	Опис етапів
I етап	Цей етап пов'язаний з вкладенням капіталу, яке може здійснюватися в основний і оборотний капітал, науково-технічну продукцію, а також в цінні папери.
II етап	На другому етапі циклу страховий захист підприємця може забезпечуватися різними видами страхування майна, що гарантує відшкодування шкоди від різних стихійних лих. Також передбачається страхування від перебоїв у господарській діяльності, що виникають внаслідок нещасних випадків та інших небажаних подій, що забезпечує захист від непрямих збитків, пов'язаних з припиненням виробництва і додаткових витрат на відновлення виробництва.
III етап	На третьому етапі обігу здійснюється страхування ризику неплатежів, експортних кредитів і т. д.

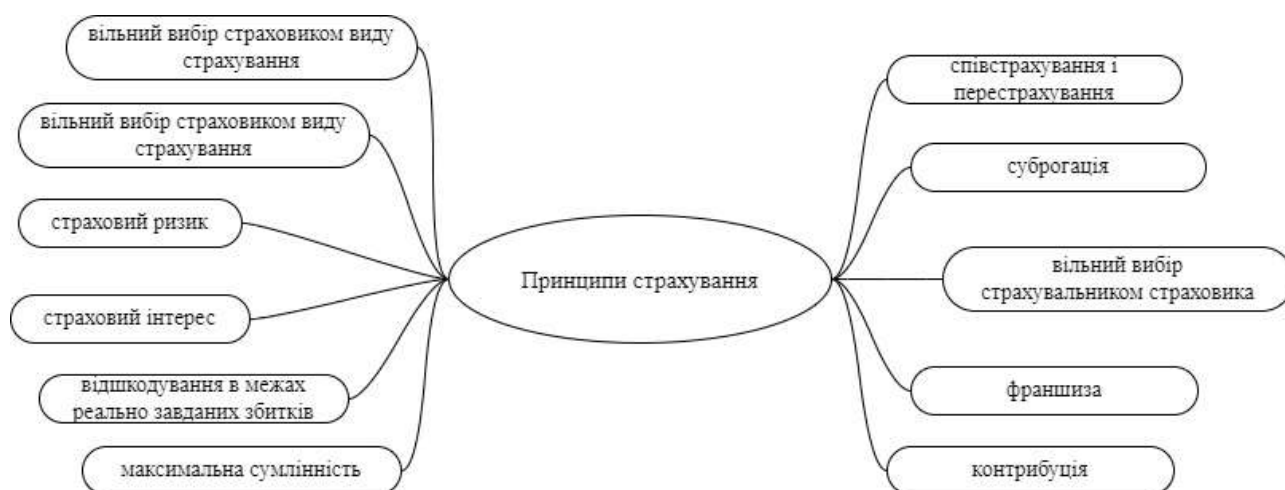
Джерело: складено автором за даними [1]

Всі причини, що мають вплив на прибуток підприємств, можна розділити на дві групи:

- порушення виробничого процесу при настанні природних і техногенних страхових випадків;
- зміни кон'юнктури ринку, зміни контактів з боку постачальників або споживачів продукції.

Тут варто зазначити, що страхування бізнесу включає в себе такі види страхування, як страхування життя, страхування від нещасного випадку та інші.

Страхування як система економічних відносин ґрунтується на таких принципах:

Рисунок 1.3 – Принципи страхування

Джерело: складено автором за даними [12]

Важливими з них є такі:

1) Страховий інтерес.

Пов'язаний із зацікавленістю юридичних та фізичних осіб у збереженні об'єктів, у які вкладені гроші, життя та здоров'я при настанні певних несприятливих подій. Страховий інтерес повинен:

- піддаватися фінансовій оцінці;
- виникати на законних підставах.

Найвищий ступінь довіри між сторонами означає, що страхувальник повинен повідомити про всі істотні факти та дані, за допомогою яких можна зробити висновок про ступінь ризику, інформацію про минулі збитки, наявність іншого страхування тощо.

- 2) Виплата відшкодування у розмірі реального збитку. Виплачена компенсація повинна відновити фінансовий стан страхувальника та повернути його до того ж рівня, що був до настання страхового випадку.
- 3) Франшиза – це передбачена договором страхування частина збитку, яка не відшкодовується страховиком і підлягає відшкодуванню страхувальником у разі настання страхового випадку.

- 4) Суброгація – це документ, за яким страхувальник оформлює передачу прав на стягнення збитку з третьої сторони (винної особи) або інше розпорядження майном (його часткою) у межах виплаченої суми страховику, який після настання страхового випадку виплатив страхове відшкодування.
- 5) Контрибуція — це право страхової компанії звернутися з пропозицією розділити витрати стосовно компенсації збитків до інших страховиків, які за проданими полісами несуть відповідальність перед одним і тим самим конкретним страхувальником. [1]

1.2 Особливості страхового захисту підприємницької діяльності

Під час здійснення підприємницької діяльності підприємці можуть зазнати збитків через знищення або пошкодження засобів виробництва, невиконання постачальникам договірних умов, зниження раніше обумовленого рівня прибутковості, а також через необхідність компенсувати шкоду, заподіяну найманим працівникам унаслідок нещасного випадку, що може виникнути під час виробничого процесу, а також споживачам продукції цього підприємства.

Прибуткова господарська діяльність передбачає постійне оновлення основних активів, впровадження нових технологій, заміну традиційних матеріалів на нові, освоєння підприємством нової техніки тощо, що може призвести до техногенних аварій, і пов'язаних з ними технічних ризиків. Іншими словами, підприємству неможливо вижити в конкурентній боротьбі без пошуків невикористаних резервів з метою підвищення ефективності виробництва, а значить, без раціонального ризику й можливих збитків в результаті. Страхування від них може стати важливою підтримкою для підприємців у використанні досягнень науково-технічного прогресу.

Загалом страхування підприємницьких ризиків забезпечує певну фінансову гарантію стабільності та прибутковості виробництва на випадок настання різних

несприятливих ситуацій, спричинених непередбачуваністю ринкових механізмів. Страхування не тільки захищає підприємства від руйнівних стихійних лих, але й сприяє подоланню несприятливих періодів в економічному ринковому середовищі. [1]

Страхування підприємницької діяльності характеризується наявністю великої специфічних видів, що притаманні саме цієї галузі діяльності. Це є:

- страхування від перерв у виробництві, які можуть виникати внаслідок знищення або пошкодження застрахованого майна
- страхування за відповідальність за забруднення навколишнього середовища
- страхування контрактів
- страхування ризиків нових технологій
- страхування від змін ринкової ситуації, тощо

Особливістю страхування підприємницьких ризиків є те, що воно може приєднуватись до багатьох базових видів страхування відповідальності та майнового страхування, тобто страхування підприємницьких ризиків є комбінаторним страхуванням.

Страхування ризиків підприємницької діяльності характеризується складністю розрахунків базових величин, таких як оцінка розмірів завданої шкоди, розмір страхової суми чи розмір страхового тарифу. Наприклад:

- для оцінки недоотриманого доходу необхідно провести детальний аналіз діяльності підприємства за останні роки
- для страхування будівництва необхідно провести аналіз характеру будівельного майданчика, конструктивних особливостей об'єкта та властивостей будівельних матеріалів, методів будівництва та заходів, які забезпечують виконання робіт, ризиків, які впливають на виконання графіка робіт

Умови страхування можуть сильно залежати від конкретної галузі, в якій працює компанія, ринкової кон'юнктури та низки інших факторів. Чим складнішою

є підприємницька діяльність страхувальника, тим більша кількість різних факторів, які можуть негативно вплинути на результати діяльності компанії. На тарифні ставки для страхування підприємницьких ризиків впливає низка різноманітних чинників, деякі з них наведено нижче:

- Рівень стабільності ринкових відносин та прогноз перспектив їхньої динаміки;
- вид діяльності страхувальника;
- строк страхування;
- історія взаємовідносин страховика і страхувальника за попередніми договорами.

Окремі поліси страхування підприємницьких ризиків можуть характеризуватися особливостями комерційної діяльності підприємства, яка може мати унікальні риси з точки зору стану підприємства та методології, що використовується для оцінки ризиків. Наприклад, будівництво гідроелектростанції або автодорожнього тунелю під гірським масивом не є типовим проектом і характеризується унікальними особливостями, які необхідно враховувати при підготовці пропозиції страхового полісу та супроводі полісу протягом терміну його дії. Однак умови договорів страхування навіть для "типового" страхувальника зазвичай індивідуалізовані, оскільки необхідно враховувати дуже багато факторів. Тільки у певних галузях вони можуть бути стандартизовані та мати певний рівень узагальнення. [1]

Особливістю страхування комерційних ризиків є те, що страховий випадок фактично може настати тільки після закінчення відповідного періоду. Страховик має повне право попросити в страхувальника бухгалтерську документацію та іншу інформацію для точного та правильного розрахунку розміру страхового відшкодування.

У страхуванні підприємницьких ризиків широко використовуються франшизи, які зменшують розмір страхових виплат у разі настання страхового

випадку та період після якого страховик починає нести відповідальність (наприклад, кількість днів простою).

Для страхування підприємницьких ризиків поширеними є і традиційні для інших страхувальників види страхування, такі як страхування майна, життя, від нещасних випадків. [1]

1.3 Види підприємницьких ризиків

Страхування підприємницьких ризиків охоплює всю підприємницьку діяльність страхувальника, що передбачає вкладення грошових та інших ресурсів у виробництво продукції, надання послуг чи виконання робіт і отримання доходу на основі цієї діяльності. Відповідальність страховика полягає у відшкодуванні страхувальнику збитків, понесених ним внаслідок непередбачених несподіваних умов при здійсненні підприємницької діяльності.

Детальна класифікація усіх ризиків в галузі страхування наведена в таблиці нижче:

Таблиця 1.2 Страхові ризики,

Групувальна ознака	Класифікація
1	2
За часом виникнення	Ризики поділяються на ретроспективні, поточні та майбутні
За факторами виникнення	Ризики поділяються на політичні та економічні
За місцем походження	Ризики поділяються на зовнішні і внутрішні
За характером наслідків	Ризики поділяються на чисті і спекулятивні
За сферою походження (характером діяльності)	Підприємницькі ризики: виробничі, комерційні, фінансові та страхові ризики; а також професійні, інвестиційні, транспортні та інші.
За видом небезпеки	Розрізняють рукотворні, природні і змішані
За рівнем виникнення	Макро-, мезо- та мікрорівень

1	2
За ступенем визначеності	Відомі ризики, передбачувані і непередбачувані
За стадіями виникнення	Розрізняють проектне, планове, фактичне
За ступенем валідності	Розрізняють виправдане і необґрунтоване
За розміром можливих втрат	Прийнятний, критичний, катастрофічний
За масштабами наслідків	Глобальні, регіональні, локальні

Джерело: складено автором за даними [4]

Тепер детальніше розглянемо підприємницькі ризики:

Рисунок 1.4 – Підприємницькі ризики

Джерело: складено автором за даними [1]

До страхування фінансових ризиків відносять наступні види: страхування недоотримання прибутку, інакше кажучи, втрат доходу, страхування ризику засновника, страхування на випадок зниження обумовленого рівня рентабельності, тощо.

Страхування від втрати прибутку - це форма страхування, яка захищає суб'єкта господарювання від втрати майбутніх прибутків (очікуваного прибутку), яка може статися, головним чином, через випадкове зниження або зупинку виробничого процесу. В цьому випадку збиток не обмежуватиметься лише втратою прибутку, а також включатиме витрати, необхідні для підтримки основних функцій життєдіяльності суб'єкта, повернення його до заздалегідь визначеного виробничого плану, а також витрати, понесені для подолання наслідків страхової події. Таким чином, страхування від втрати прибутку не є окремим або ж самостійним, а є так званим комплементарним для багатьох основних видів страхування, передусім — страхування майна від вогневих ризиків та ризиків стихійних лих. Ризик втрати прибутку завжди є похідним від ризику пошкодження майна як свого основного ризику. Адже навіть невелика майнова шкода може призвести до зупинки виробництва та повної втрати прибутку.

Фінансовий ризик охоплює такі основні види ризиків:

Рисунок 1.5 – Фінансовий ризик

Джерело: складено автором за даними [14]

Валютний ризик — це ймовірність фінансових втрат через зміну валютних курсів, яка може статися в період між укладенням контракту та фактичним здійсненням розрахунків за цим контрактом. Розрізняють валютні ризики експортера та валютні ризики імпортера.

Кредитний ризик пов'язаний з можливістю того, що підприємство не зможе виконати свої фінансові зобов'язання перед інвестором у разі використання

кредиту. Страхування кредитного ризику, як правило, виникає через нечесність та недобросовісність позичальника кредиту; погіршення його фінансового стану; несприятливі економічні умови або некомпетентність керівництва фірми, тощо.

Кредитний ризик може виникнути у відносинах з контрагентами, кредиторами, посередниками, постачальниками, акціонерами тощо.

Інвестиційний ризик пов'язаний із специфікою вкладення підприємцем грошових коштів у різні проекти та отриманням в результаті цього прибутків. Розрізняють страхування підприємницьких (реальних) та фінансових інвестицій.

Фінансові інвестиції — це придбання різноманітних фінансових активів. Існують три форми фінансових інвестицій:

Рисунок 1.6 – Фінансові інвестиції

Джерело: складено автором за даними [15]

Операції на фінансовому ринку, що покриваються страхуванням відрізняються від інших видів страхового захисту. Інвестори свідомо беруть на себе певні ризики, вкладаючи свій капітал, вони заздалегідь знають на який прибуток можуть розраховувати. Отримання підтримки від страховика значно зменшує ризик, але й одночасно зменшує прибуток, оскільки інвестор сплачує страхову премію страховій компанії. Таким чином, інвестор може вибрати менш ризикований спосіб інвестування коштів й одержати менший прибуток.

Комерційний ризик — це ризик, який виникає під час продажу товарів та послуг, вироблених або придбаних компанією, їх відвантаження, транспортування та приймання покупцем. Він може бути пов'язаний з форс-мажорними обставинами або платоспроможністю покупця [16].

Страхування комерційних ризиків має на меті компенсування можливих збитків, якщо застрахована операція не принесе очікуваного прибутку через певний проміжок часу. В такому випадку страхове відшкодування встановлюється в обсязі різниці між страховою сумою і прибутком отриманим від застрахованої комерційної діяльності. [1]

РОЗДІЛ 2.

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Інформаційно-нормативне забезпечення аналізу страхового захисту підприємницької діяльності

У світі існує три типи систем страхового регулювання. Домінуючою є система, коли регулювання страхування здійснюють на рівні вищих органів виконавчої влади (Японія, Німеччина, Швеція, Великобританія). Другий тип – дуалістична побудова системи нормативних актів, коли деякі аспекти страхування регулюються на національному рівні, але основні норми встановлюючи повноваження передають місцевим (територіальним) органам влади (Канада). Третій тип – відсутність національного законодавства у сфері страхування та регулювання страхових відносин тільки на рівні місцевої влади (США). Особливості систем страхового регулювання, що використовуються у різних країнах, виникли не відразу, а в результаті довготривалої еволюції, іноді протягом кількох сторіч. Україна застосовує першу модель регулювання страхової діяльності.

Головною метою державного регулювання страхової діяльності є забезпечення формування страховиками достатнього обсягу коштів, за рахунок яких вони зможуть виконати свої зобов'язання перед страхувальниками за будь-яких обставин, тобто забезпечення платоспроможності кожного конкретного страховика. Державне регулювання розвитку страхового бізнесу здійснюється у таких напрямках: пряма участь держави у становленні системи страхового захисту майнових інтересів; законодавче регулювання (прийняття державою базових законів та нормативно-правових актів); здійснення спеціального нагляду за

діяльністю відповідно до інтересів страхувальників та загальнодержавних потреб.

Згідно з Законом України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» страхування є одним з видів фінансових послуг. Надавати фінансові послуги мають право фінансові установи та інші особи, які отримали відповідну ліцензію, яка видана Національним банком України. Діяльність із страхування має виконуватися відповідно до Закону України «Про страхування». Національний Банк України має право встановлювати вимоги до діяльності з надання окремих допоміжних послуг на ринку страхування, зокрема до актуарної діяльності, діяльності щодо визначення розміру збитків, надання допомоги, та вимоги до надавачів допоміжних послуг. Стаття 4 Закону України «Про страхування» визначає види страхової діяльності та надає право НБУ визначати власними нормативно-правовими актами перелік ризиків у межах класів страхування, характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, ризиків у межах класів страхування, а також особливості здійснення діяльності із страхування та укладання договорів за класами страхування.

Згідно з статтею 31 Закону України «Про страхування» страховик зобов'язаний забезпечити здійснення актуарної функції у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Регулятора, з урахуванням норм цього Закону та міжнародних стандартів фінансової звітності.

Виконання страховиком актуарної функції забезпечує контроль за актуарною діяльністю у сфері страхування, яка здійснюється відповідно до вимог, встановлених цим Законом, нормативно-правовими актами Регулятора і нормами прийнятих міжнародних та професійних стандартів.

Виконання актуарної функції передбачає наступне:

Рисунок 2.1 – Виконання актуарної функції

Джерело: складено автором за даними [2]

Особою, відповідальною за здійснення актуарної функції у страховика, є відповідальний актуарій, який підпорядковується раді страховика та звітує перед нею.

Для підтримки платоспроможності, страховик та кожний власник істотної участі у страховику зобов'язані забезпечує дотримання вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу на постійній основі. Вимоги до капіталу платоспроможності, а також складові та пропорції складових регулятивного капіталу, що є прийнятними для виконання вимог до капіталу платоспроможності, встановлюються нормативно-правовими актами Регулятора. Розрахунок капіталу платоспроможності та мінімального капіталу здійснюється за одним з двох підходів: базовий підхід та спрощений підхід.

Застосування підходу залежить від наступних чинників:

- Перелік класів страхування, на здійснення страхування яких отримано ліцензію
- Сума валових страхових премії за календарний рік
- Сума технічних резервів на кінець календарного року

При використанні базового підходу розмір капіталу платоспроможності розраховується таким чином, щоб забезпечити покриття неочікуваних збитків від ризиків, які приймає на себе страховик у процесі діяльності, протягом наступних 12 місяців з рівнем довіри, визначеним нормативно-правовим актом НБУ, але який не перевищує 99,5 відсотка. Розмір мінімального капіталу розраховується таким чином, щоб забезпечити покриття неочікуваних збитків від ризиків, які приймає на себе страховик у процесі діяльності із страхування, протягом наступних 12 місяців з рівнем довіри, визначеним нормативно-правовим актом НБУ, але який не перевищує 85 відсотків. Страховик розраховує капітал платоспроможності один раз на квартал або здійснює позачерговий розрахунок та застосовує результат розрахунку з дня, наступного за днем розрахунку, до дня наступного розрахунку включно.

Страховик зобов'язаний подавати до НБУ фінансову звітність, звіт про управління, а також регуляторну звітність. До регуляторної звітності належить звітність, визначена нормативно-правовими актами НБУ, а також звіт про платоспроможність та фінансовий стан страховика і страхової групи.

Відповідальна особа страхової групи зобов'язана подавати до НБУ консолідовану та субконсолідовану звітність страхової групи.

НБУ встановлює для страховиків, страхових груп:

1) **порядок ведення бухгалтерського обліку** окремих господарських операцій, пов'язаних з діяльністю з надання страхових послуг, які не визначені міжнародними стандартами фінансової звітності, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту;

2) **перелік показників регуляторної звітності**, порядок та строки її подання до Регулятора, вимоги до структури пояснювальних записок до звітності;

3) **перелік показників звіту про управління** за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері бухгалтерського обліку та аудиту;

4) **перелік відомостей**, склад, обсяги та форми розкриття інформації, що підлягають обов'язковому оприлюдненню, особливості та строки їх оприлюднення.

У контексті сучасних викликів, зокрема під час воєнного стану в Україні, роль законодавства в регулюванні страхового захисту підприємницької діяльності набуває особливої актуальності. Війна внесла значні корективи в економічне життя країни, зокрема у сфері підприємництва, збільшивши ризики та створивши нові виклики для бізнесу. В цей непростий час, важливість надійного страхового захисту є критичною, адже вона допомагає мінімізувати фінансові втрати та забезпечує стабільність підприємницьких структур.

Зміни, внесені у законодавство України в умовах війни, спрямовані на адаптацію страхового ринку до нової реальності, забезпечуючи підтримку підприємців, що зіткнулися з необхідністю оперативно реагувати на постійно змінні умови ведення бізнесу. Основна увага у цих змінах зосереджена на зміцненні правових основ страхування, впровадженні спрощених процедур страхування, а також на стимулюванні розвитку страхових продуктів, що враховують воєнні ризики.

З моменту початку повномасштабної агресії росії проти України в Закон України «Про страхування» [26], що є базовим регулюючим документом в галузі страхування, в тому числі страхування підприємницьких ризиків було додано низку змін. В цьому підрозділі виконано аналіз цих змін та проаналізована вплив на ринок страхових послуг.

Давайте подивимося на перелік проаналізованих нормативних документів:

Таблиця 2.1 Перелік проаналізованих нормативних актів,

Назва державного акту	Його особливості, основна суть
1	2
Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юр. осіб».	Вдосконалює інструменти та надає додаткові повноваження державним органам для відслідковування кінцевих бенефіціарів юридичних осіб.
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності».	Стандартизація порядку надання послуг та страхових виплат, вимоги до експертів та встановлення детальних правил страхування ризиків пожежної та техногенної безпеки.
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно».	Анулює ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг, видані страховикам, місцезнаходженням яких станом на день набрання чинності цим Законом відповідно до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань є території активних бойових дій або тимчасово окуповані російською федерацією території України, які включені до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, що визначається у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку.

Продовження Таблиці 2.1

1	2
<p>Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності».</p>	<p>Регламентує діяльність Експортно-кредитного агентства, метою якого є стимулювання масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження, забезпечення захисту українських експортерів від ризиків неплатежів та фінансових втрат і підвищення конкурентоспроможності українських виробників на світових ринках.</p>
<p>Постанова НБУ про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг.</p>	<p>Постанова містить детальні вимоги та рекомендації НБУ до умов здійснення діяльності, приміщень, інформаційних систем, документації, критеріїв визначення фінансового стану, структури та складу керівництва, статусного капіталу, внутрішніх процедур та інших аспектів діяльності надавачів фінансових послуг.</p>
<p>Постанова НБУ про затвердження Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг.</p>	<p>Визначає порядок застосування Національним банком у сфері державного регулювання та нагляду на ринках небанківських фінансових послуг різних заходів, які дають можливість оперативно реагувати на негативні ознаки та попереджувати подальший розвиток негативних тенденцій діяльності надавачів фінансових послуг.</p>

1	2
Постанова НБУ про затвердження Положення про порядок обліку страховиком договорів, пов'язаних зі здійсненням діяльності із страхування, та вимоги до захисту інформації страховика.	Висуває вимоги щодо ведення договорів та іншої критично важливою документації, включаючи деталізацію вимог до інформативно-технічного забезпечення діяльності надавачів фінансових послуг та інформаційної безпеки.
Постанова НБУ про затвердження Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика.	Постанова визначає детальні порядки та методики, дають можливість за допомогою проведення розрахунків оцінити платоспроможність страховика та виконати якісну та кількісну оцінки активів.
Постанова НБУ про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика.	Визначає вимоги до структури управління, ключових процесів та контролів.

Джерело: складено автором за даними [40]

Зміни внесені в Закони України

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб» [7] була додана вимога до страховка розкривати таємницю страхування Держателю Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань у випадках, передбачених Законом України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення". Ця зміна не впливає суттєво на страховиків та ринок страхових послуг, але може позитивно вплинути на прозорість ринку та створює додатковий інструмент протидії використанню страхового бізнесу в протизаконних операціях. Також така зміна є важливою частиною стратегії виявлення активів, що належить країні агресору та її безпосереднім представникам.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності» [28] було деталізовано вимоги до аудиту пожежної та техногенної безпеки та деталізовано вимоги щодо страхування шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій або проведення робіт із запобігання чи ліквідації наслідків таких подій. Відповідно до закону був розроблений «ПОРЯДОК ТА УМОВИ страхування відповідальності суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій» [29], який визначає що є відповідним страховим випадком, задає граничні обмеження страхових сум, порядок та умови страхових виплат. Така зміна є прикладом реалізації ролі держави в регулюванні ринку страхування підприємницьких ризиків та встановлює чіткі правила гри для окремих видів ризику для захисту учасників. Не можливо стверджувати, що така зміна було однозначно спричинена введенням військового стану в Україні, але можна припустити що військовий стан був одним з «каталізаторів», що спричинив необхідність детального регулювання для страхування ризиків шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, у тому числі пожеж та аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, екологічно небезпечних аварій та надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, аварій, що становлять загрозу санітарному чи епідемічному здоров'ю населення.

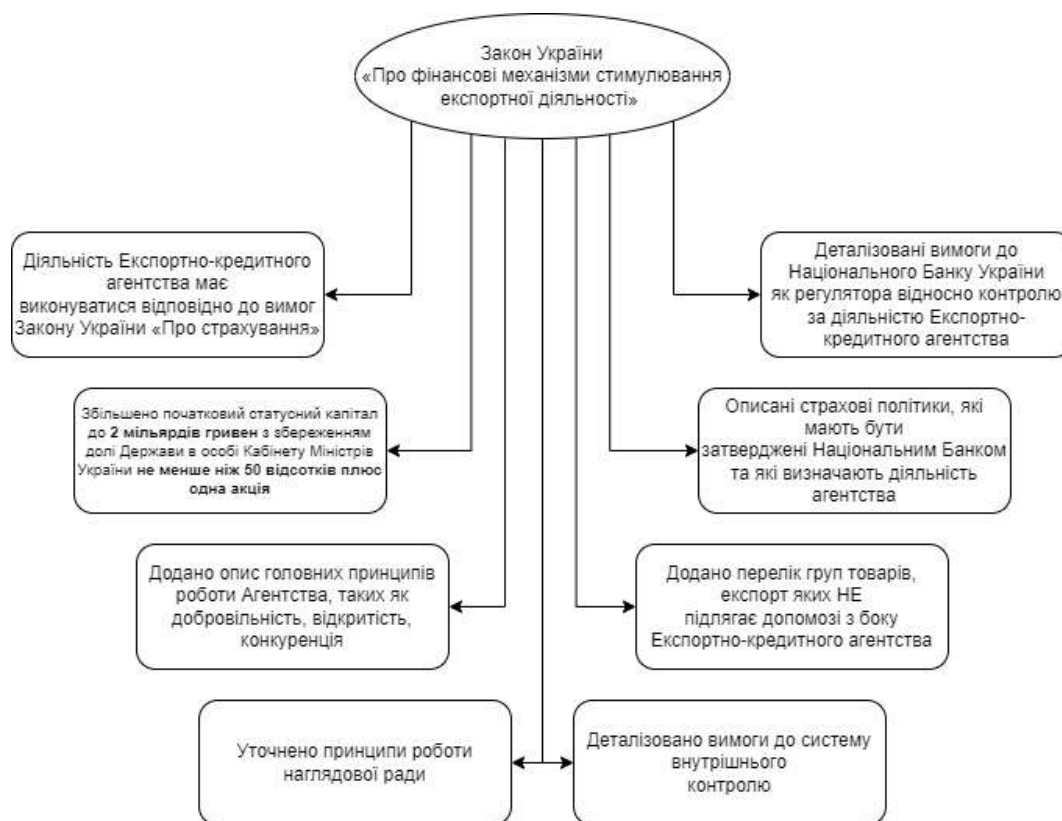
Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного

податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» [30] було анульовано ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг, видані страховикам, місцезнаходженням яких станом на день набрання чинності цим Законом відповідно до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань є території активних бойових дій або тимчасово окуповані російською федерацією території України, які включені до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, що визначається у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку. На жаль, така норма є прямим наслідком ведення військових дій. З іншого боку, ця норма несуттєво впливає на ринок страхових послуг так як не стосується абсолютної більшості гравці ринку страхових послуг.

Експортно-кредитне агентство

В 2018 році згідно Постанови Кабінету Міністрів України біло створене Експортно-кредитне агентство з метою стимулювання масштабної експансії експорту товарів (робіт, послуг) українського походження, забезпечення захисту українських експортерів від ризиків неплатежів та фінансових втрат і підвищення конкурентоспроможності українських виробників на світових ринках. [31][32]

Після початку війни Закон України «Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності» було суттєво доповнено і перероблене. З суттєвих змін можна визначити наступні:

Рисунок 2.2 – Зміни в Законі України “Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності”

Джерело: складено автором за даними [32]

Такий системний та деталізований підхід свідчить про стратегічну мету Держави сприяти розширенню експортного потенціалу України. Аналогічні структуру існують в багатьох країнах та регіонах світу. [33]

Інші Закони України

В Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» зміни у зв’язку в військовим станом не вносилися. Остання зміна в закон датована 18 листопада 2021 року.

В Закон України «Про Національний банк України» змін стосовно ринку страхових послуг не вносилося.

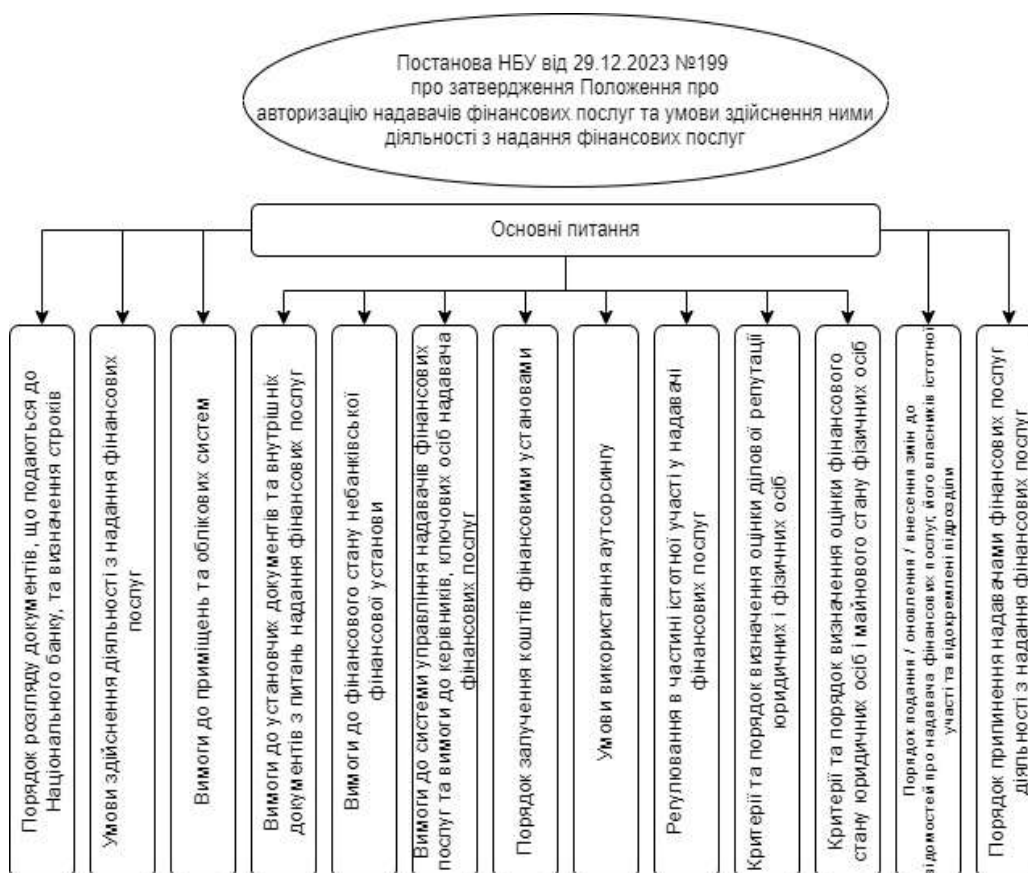
В Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

розповсюдження зброї масового знищення» суттєвих змін стосовно ринку страхових послуг не вносилося.

Постанови НБУ

Тепер розглянемо постанову НБУ про затвердження Положення про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг.

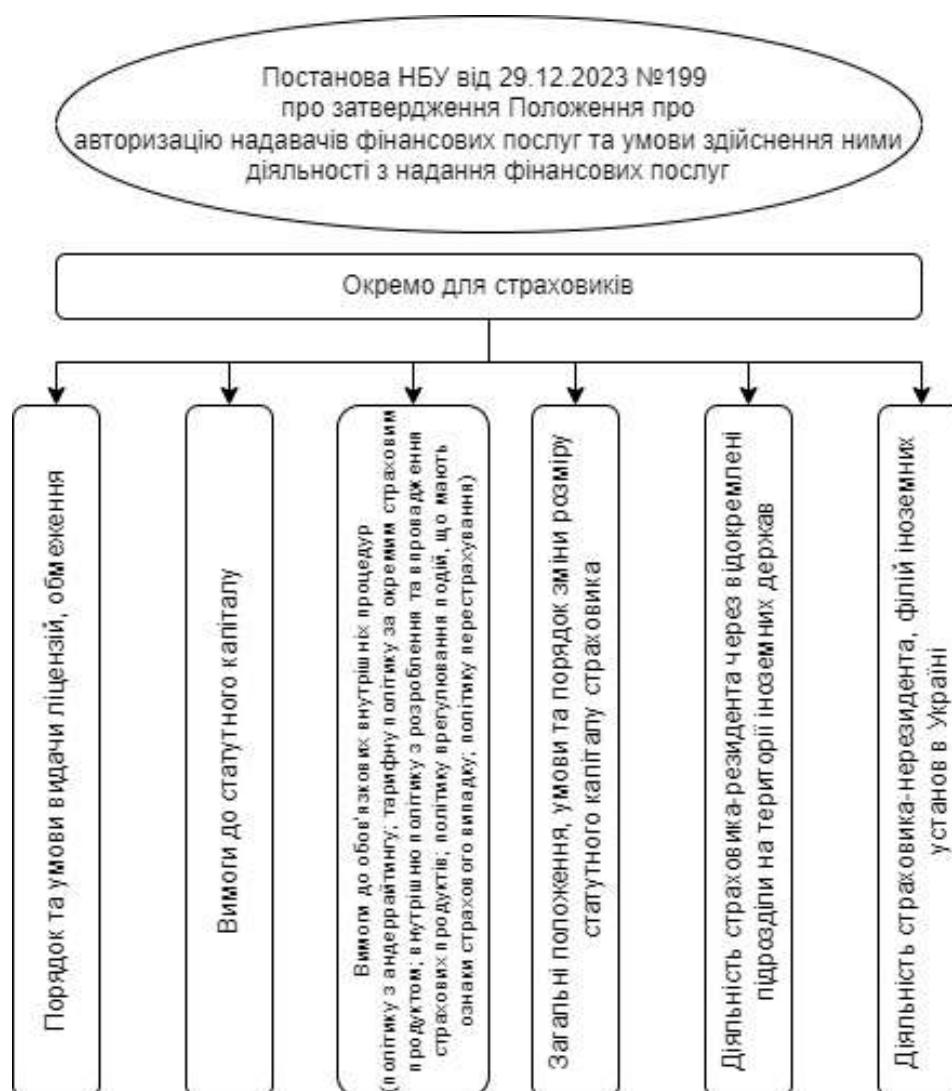
Постанову Національного Банку України від було прийнято розроблено і прийнято на виконання законів «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про страхування» зі змінами № 12 від 30.01.2024 та № 20 від 15.02.2024 з метою врегулювання порядку авторизації надавачів фінансових послуг, регулювання і нагляд за якими здійснює Національний банк України . Даний документ покликаний перезавантажити регулювання ринку небанківських послуг та наблизити його до норм ЄС. Перелік основних питань, які регулює даний документ [35]:

Рисунок 2.3 – Постанова НБУ від 29.12.2023 №199

Джерело: складено автором за даними [35]

Окремо для страховиків визначаються вимоги до здійснення діяльності із страхування, які включають в себе:

Рисунок 2.4 – Постанова НБУ від 29.12.2023 №199, окремі вимоги для страховиків

Джерело: складено автором за даними [35]

Така зміна від регулятора на ринку страхових послуг вимагає від кожного учасника ринку переглянути кожен окремий від діяльності та сформувані загальну стратегію, яким чином необхідно виконати трансформацію для того, щоб продовжувати роботу на ринку страхових послуг України відповідно до вимог.

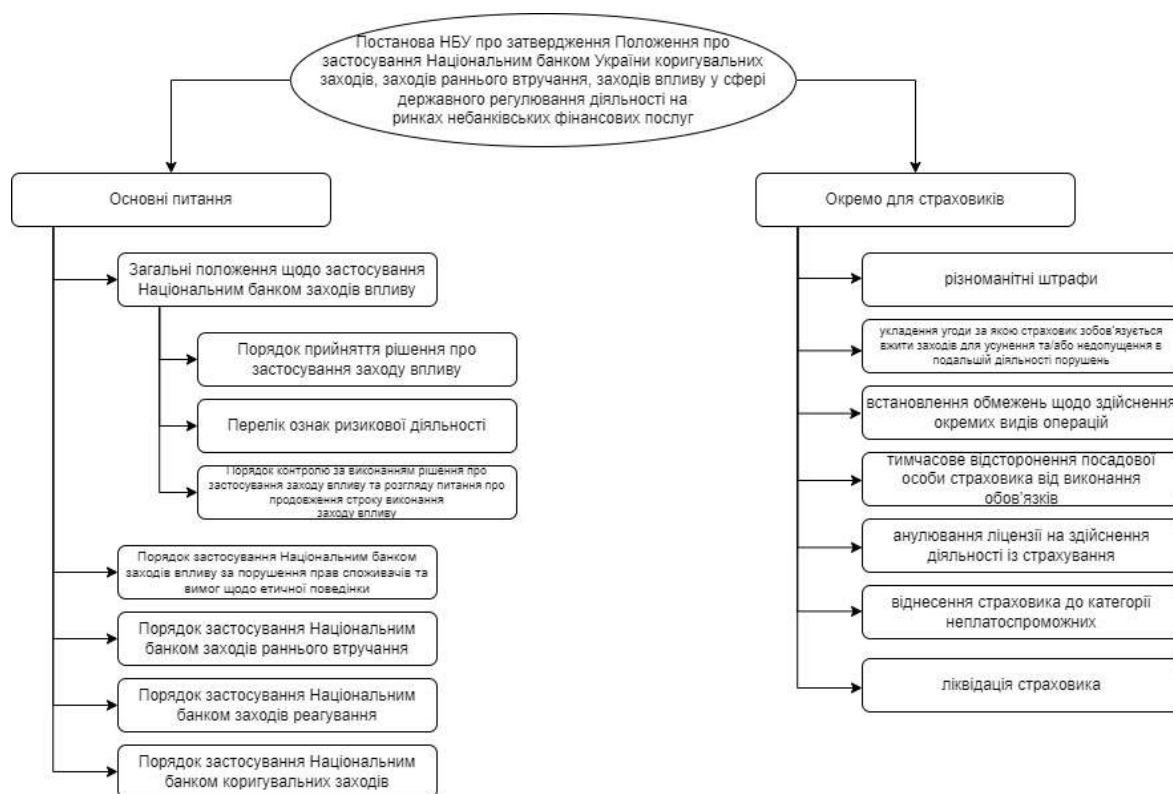
Така деталізація уніфікація має суттєво покращити роботу страхових компанія та якість виконання наглядових функції Національним банком України. Прозорість вимог надає можливість вживання запобіжних заходів до розвитку

проблеми до критичного рівня та також дасть можливість самим страховим компаніям більш прозоро оцінювати власну діяльність та приймати вірні рішення в потрібний момент.

Дуже позитивним моментом є те, що Національний банк знайшов можливість для системного підходу в питанні наглядом та регулювання ринком фінансових послуг, включаючи страхування в цей складний для країни час, закладаючи основу для стабільного розвитку галузі в майбутньому.

Давайте звернемо увагу на Постанову НБУ про затвердження Положення про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг.

Постанову Національного Банку України від 25.12.2023 № 183 було прийнято розроблено і прийнято на виконання законів «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про страхування» та «Про Національний банк України» з метою визначення порядку та умов застосування коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг. Перелік основних питань, які регулює даний документ [36]:

Рисунок 2.5 – Постанова НБУ від 25.12.2023 № 183

Джерело: складено автором за даними [36]

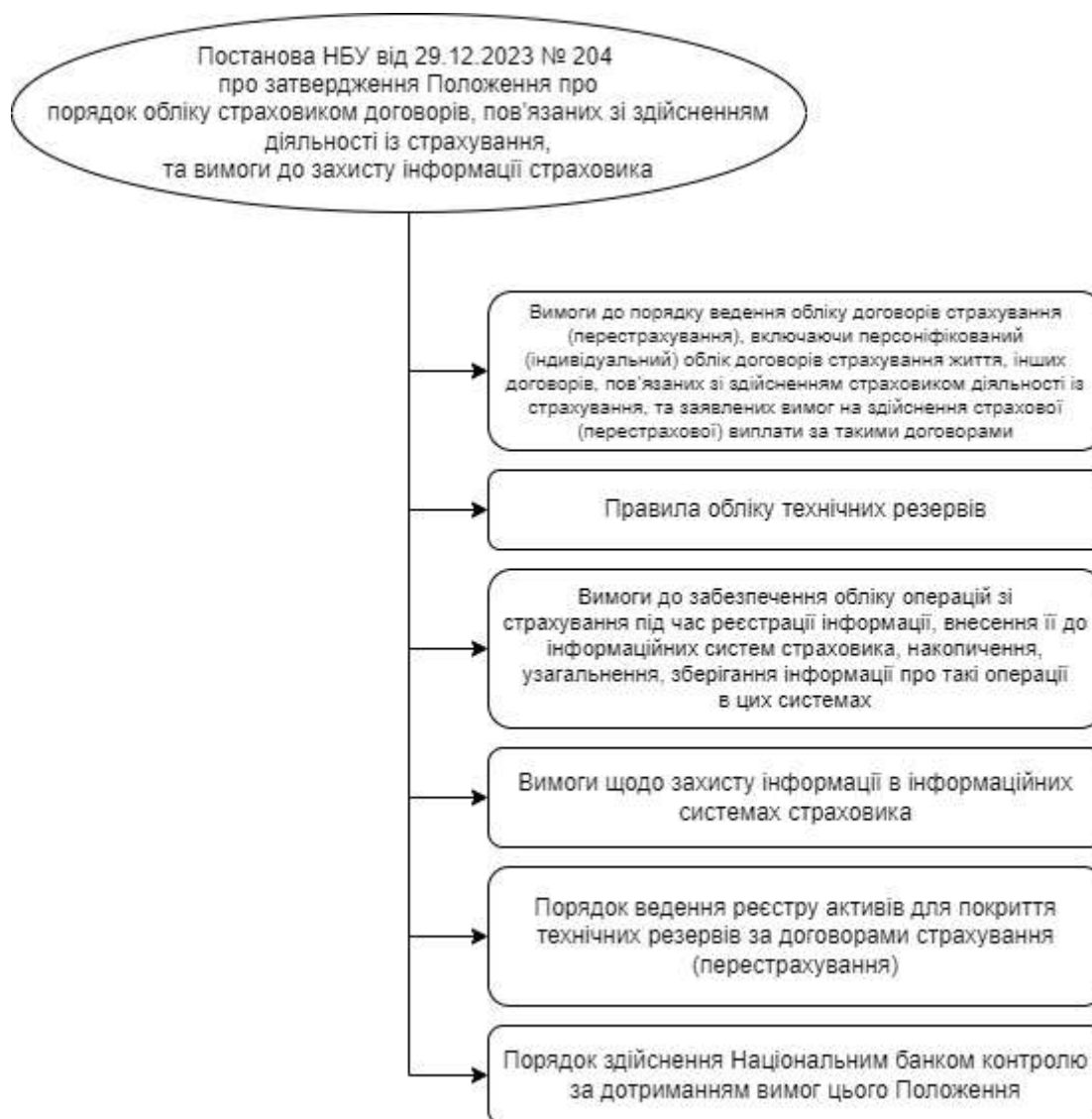
Для кожного виду впливу детально вказуються умови застосування, необхідне документальне оформлення, терміни виконання зобов'язань сторонами, необхідні дії з боку страховика.

В цілому, документ вводить чіткі умови та норма застосування різноманітних засобів впливу, що робить відносини як страховиків, так і інших надавачів фінансових послуг з Національним Банком України прозорими і впорядкованими.

Розглянемо Постанову НБУ про затвердження Положення про порядок обліку страховиком договорів, пов'язаних зі здійсненням діяльності із страхування, та вимоги до захисту інформації страховика.

Постанову Національного Банку України від 29.12.2023 № 204 було прийнято розроблено і прийнято на виконання законів «Про Національний банк України», «Про фінансові послуги та фінансові компанії» з метою встановлення вимог до обліку договорів страхування (перестрахування) та інших договорів,

пов'язаних зі здійсненням страховиком діяльності із страхування, правил обліку технічних резервів, ведення страховиком реєстру активів для покриття технічних резервів, а також вимог щодо захисту інформації страховика. Перелік основних питань, які регулює даний документ [37]:

Рисунок 2.6 – Постанова НБУ від 29.12.2023 № 204

Джерело: складено автором за даними [37]

Положення зазначає дуже детальні, технічні, організаційні, процедурні вимоги щодо обліку договорів страхування, вимоги щодо повноти даних, вимоги безпеки тощо. Виконання таких вимог страховими компаніями дозволяє виконувати облік договорів надійно, з забезпечення норм безпеки та повноти інформації що є важливим для будь-якого бізнесу.

Виконання вимог цього положення може призвести до суттєвих капітальних вкладень і інформаційно-технічне забезпечення страхової компанії але з іншого боку, облік договорів є критично важливим і детальний контроль з боку регулятора має позитивно вплинути на стабільність ринку страхових послуг за наявності суттєвих ризиків та зовнішніх загроз.

Подивімося на Постанову НБУ про затвердження Положення про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика.

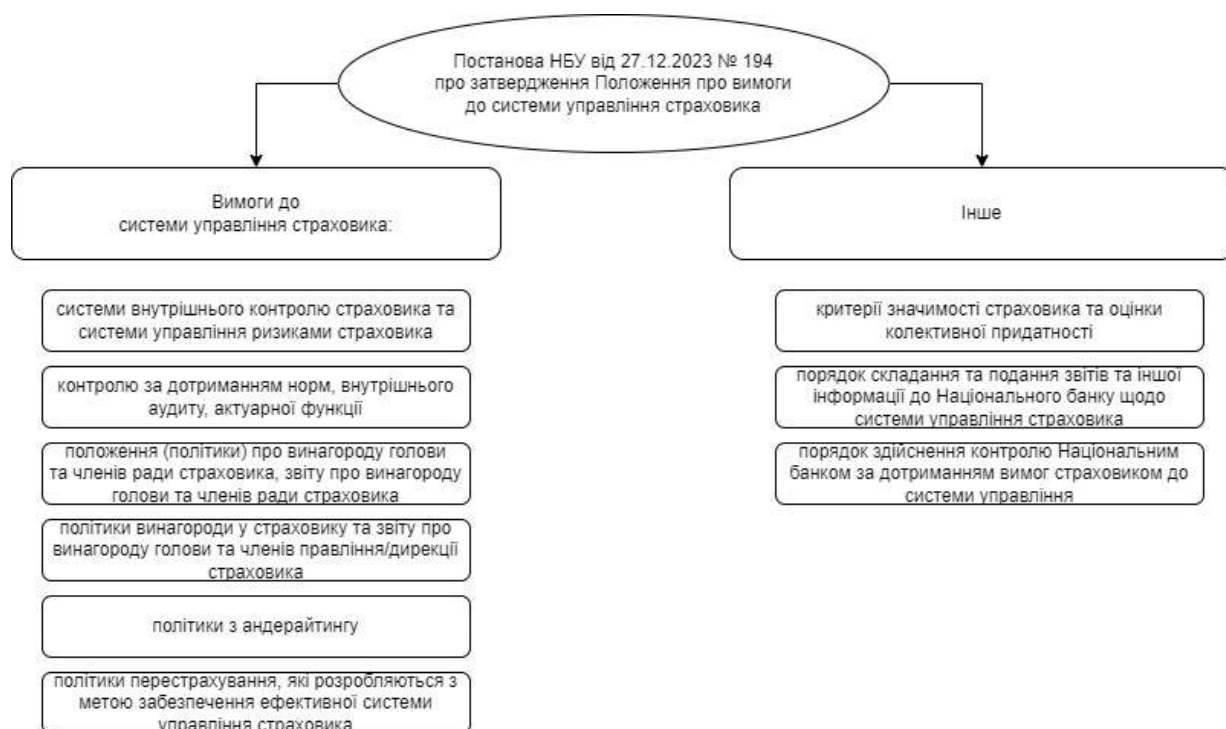
Постанову Національного Банку України від 29.12.2023 № 201 було прийнято розроблено і прийнято на виконання законів «Про Національний банк України», «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про страхування» з метою становлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика. Перелік основних вимог до платоспроможності страховика, які регулює даний документ [38]: методику оцінки активів і зобов'язань для цілей розрахунку регулятивного капіталу; порядок розрахунку розміру капіталу платоспроможності та мінімального капіталу за спрощеним підходом; ознаки та критерії істотного відхилення показників діяльності страховика; порядок встановлення та скасування, а також порядок розрахунку додаткових вимог до капіталу платоспроможності.

Постанова містить детальні вимоги на рівні формул, таблиць, процедур та для розрахунку відповідних величин надаючи комплексне підґрунтя для ведення ключових показників діяльності страхової компанії. Зведення вимог в одне місце спрощує використання її страховими компаніями та надає можливість використання уніфікованих інформаційно-технічних рішень

Постанова НБУ про затвердження Положення про вимоги до системи управління страховика

Постанову Національного Банку України від 27.12.2023 № 194 було прийнято розроблено і прийнято на виконання законів «Про Національний банк України»,

«Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про страхування» з метою встановлення вимог до системи управління страховиків. Це Положення визначає вимоги до системи управління страховика включаючи [39]:

Рисунок 2.7 – Постанова НБУ від 27.12.2023 № 194

Джерело: складено автором за даними [39]

Впровадження єдиних вимог до страховиків в частині систем управління і контролю надає можливість уніфікувати метрики ефективності, забезпечувати на рівні кожної страхової компанії відповідні контролю та засоби зниження ризиків виникнення проблем. Ефективні політики та контролю є запорукою стабільного і прогнозованого ведення бізнесу та стійкості і випадку негативних зовнішніх факторів.

Інші Постанови НБУ

В цьому розділі вказані інші постановки національного Банку України які мають вплив на ринок страхових послуг України.

ПОСТАНОВА 25.12.2023 № 187 Про затвердження Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія

ПОСТАНОВА 25.12.2023 № 184 Про затвердження Положення про добровільний вихід з ринку страховика та передачу страховиком страхового портфеля

ПОСТАНОВА 25.12.2023 № 182 Про затвердження Положення про характеристики та класифікаційні ознаки класів страхування, особливості здійснення діяльності зі страхування та укладання договорів за класами страхування

ПОСТАНОВА 20.12.2023 № 168 Про затвердження Положення про порядок та умови укладення договору страхування відповідальності суб'єкта аудиторської діяльності перед третіми особами

ПОСТАНОВА 19.12.2023 № 166 Про затвердження Положення про таємницю страхування

ПОСТАНОВА 30.05.2022 № 109 Про розміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, зі змінами № 109 від 05.09.2023, № 186 від 25.12.2023, № 200 від 29.12.2023

ПОСТАНОВА 30.06.2022 № 135 Про затвердження Положення про реєстрацію страхових та перестрахових брокерів та умови провадження посередницької діяльності у сфері страхування та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України, зі змінами від № 109 від 05.09.2023 № 186 від 25.12.2023 № 200 від 29.12.2023

Висновки

Для аналізу змін законодавства України, які могли вплинути на ринок страхування ризиків підприємницької діяльності було взято перелік документів з

веб-сайту Національного Банку України. Розглядалися документи, що були створені з моменту початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, або ті, в які було внесено після цієї події.

В кінці 2023 року Національний Банк України видав низку постанов (Постанова Правління НБУ від 29.12.2023 № 199 - авторизація надавачів фінансових послуг та умов їх роботи; Постанова Правління НБУ від 15.12.2023 № 163 - про таємницю фінансової послуги, Постанова Правління НБУ від 14.12.2023 № 162 - безвиїзний нагляд; Постанова Правління НБУ від 29.12.2023 № 202 - нагляд на консолідованій основі за небанківськими фінансовими групами та інші), що мають на меті уніфікувати, структурувати та наблизити до європейських стандартів регулювання в небанківському секторі фінансових послуг. Така зміна є дуже суттєвим фактором, який вплине на всіх учасників страхового ринку, вимагаючи від них зміни підходів до обліку, документообороту, звітності, взаємодії з регулятором та іншими акторами ринку, аудиту та вдосконалення інформаційних систем та матеріально-технічної бази.

Основні процедурні напрямки змін направлені на:

Рисунок 2.8 – Основні процедурні напрямки змін

Джерело: складено автором за даними [40]

Така серія змін може певною мірою вважатися революційної для ринку страхових послуг України та може істотно змінити його вигляд через декілька років.

Інші зміни в законодавстві пов'язані з необхідністю посилення контролю та покращення прозорості страхового бізнесу з метою запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та протидії країні агресору. Також чималу увагу за два роки було приділено стимуляції експорту України, як суттєвого чинника економічного розвитку та регулювання в окремих видах страхових ризиків. Деякі зміни в законодавстві були прямо спричинені військовими діями та мали на меті юридичне врегулювання «сірих плям» які виникли в правовому полі через тимчасову окупацію.

2.2 Статистичні показники оцінювання ринку страхового захисту підприємницької діяльності

Сучасне бізнес-середовище вимагає від підприємств активного використання страхового захисту для забезпечення фінансової стабільності та зниження ризиків, пов'язаних з підприємницькою діяльністю. Ефективне оцінювання ринку страхового захисту стає ключовим елементом в процесі прийняття обґрунтованих рішень щодо вибору страхових продуктів та партнерів. Дослідження статистичних показників оцінювання ринку страхового захисту підприємницької діяльності є важливим кроком у розвитку стратегій управління ризиками та планування страхових потреб підприємств. Оцінка статистичних показників ринку страхового захисту підприємницької діяльності є складним і багатогранним процесом, який вимагає використання методів аналізу та інтерпретації великого обсягу даних. Завдяки такому аналізу можна виявити ключові тенденції, визначити сильні та слабкі сторони ринку, ідентифікувати потенційні можливості для покращення страхових продуктів та послуг.

Результати дослідження статистичних показників оцінювання ринку страхового захисту підприємницької діяльності можуть бути використані для розробки стратегій страхових компаній, вдосконалення страхових продуктів, встановлення конкурентної політики, а також для підтримки прийняття управлінських рішень в галузі страхування підприємницької діяльності.

Основними напрямками статистичних досліджень страхової діяльності є:

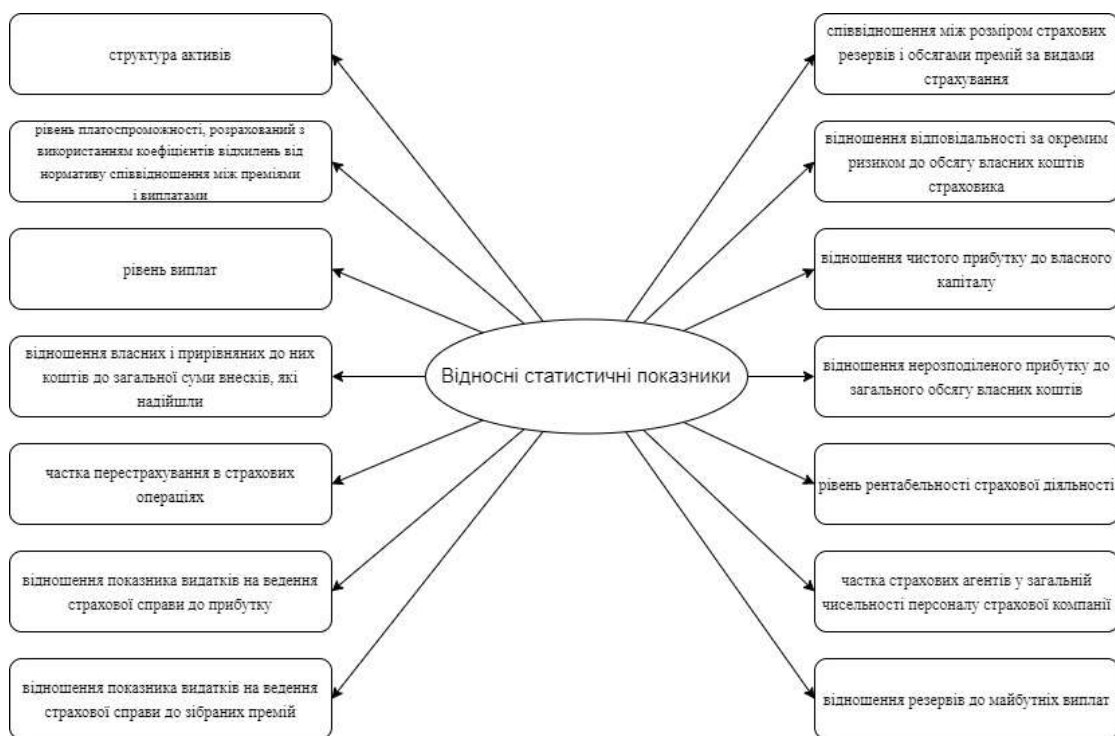

Рисунок 2.9 – Напрямки статистичних досліджень страхової діяльності

Джерело: складено автором за даними [6]

Важливим напрямом статистики страхової діяльності є моніторинг стану та розвитку ринку страхових послуг насамперед з метою аналізу рівня концентрації і конкуренції на ньому. Статистичне вивчення стану та розвитку страхової справи в країні здійснюється за допомогою абсолютних, відносних та середніх показників.

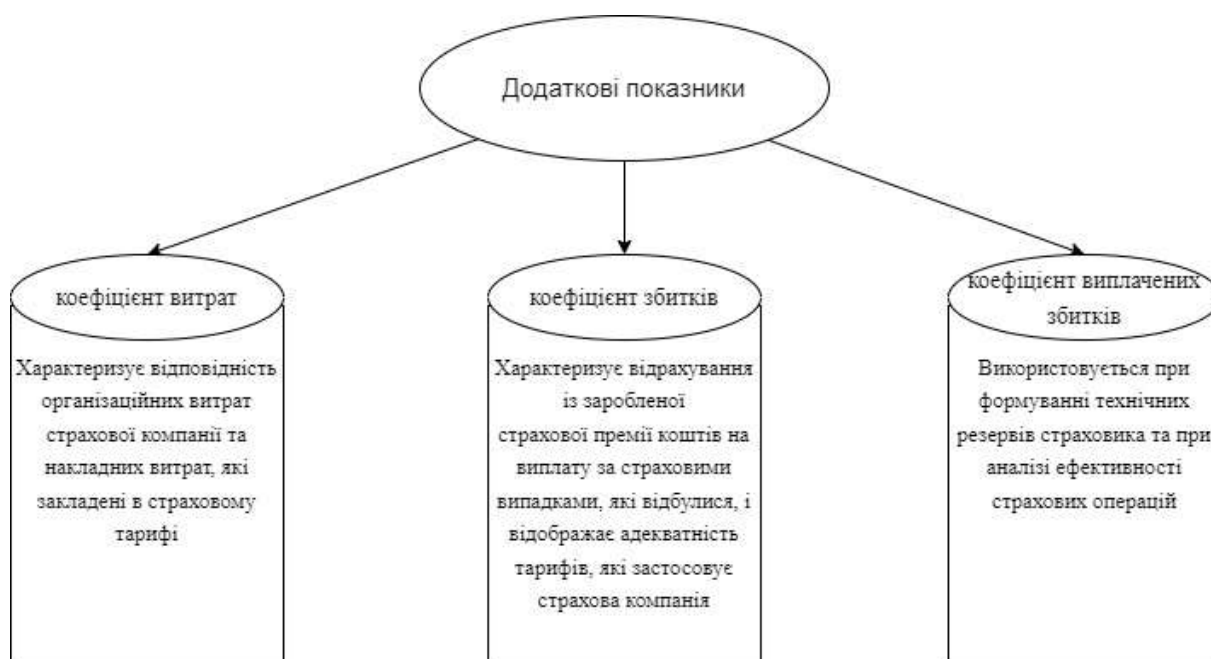
До відносних статистичних показників належать:

Рисунок 2.10 – Відносні статистичні показники

Джерело: складено автором за даними [17]

Крім вищезазначених показників для аналізу страхової діяльності розраховують такі показники:

Рисунок 2.11 – Додаткові показники

Джерело: складено автором за даними [6]

Враховуючи важливість забезпечення прибуткової діяльності страхової компанії, фінансова статистика досліджує вплив окремих факторів на ефективність діяльності страхових компаній.

2.3 Статистичні методи дослідження страхового захисту підприємницької діяльності

Статистика страхування вивчає страхові відносини з погляду кількісної оцінки їхнього місця у фінансовій системі держави, надійності страхових компаній для їх клієнтів, розвитку страхової справи як показника добробуту суспільства. Крім того, в область дослідження страхової статистики входить вивчення закономірностей настання страхових подій та розподілу збитків у них.[5]

Рисунок 2.12 – Основні завдання статистики страхування

Джерело: складено автором за даними [5]

Розглянемо більше детально розрахунок тарифної ставки. Тарифна ставка – це ціна страхового ризику й інших витрат, адекватна обсягу зобов'язань страховика за укладеним договором страхування. Тарифна ставка складається з двох частин: нетто-ставки і навантаження. Нетто-ставка виражає ціну страхового ризику: пожежі, повені, вибуху, тощо. Навантаження показує витрати страховика з організації і проведення страхування, включає відрахування до запасних фондів, містить елементи прибутку. В основі побудови нетто-ставки лежить ймовірність прояву ризику. [7].

Основні завдання, які необхідно виконати для розрахунку тарифу:

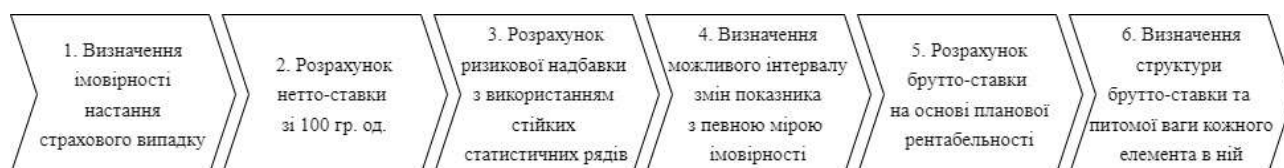
Рисунок 2.13 – Розрахунок тарифної ставки

Джерело: складено автором за даними [9]

Розрахунки тарифної ставки можуть здійснюватися за допомогою таких методів:

- на основі теорії ймовірності та методів математичної статистики з використанням часових рядів;
- на базі експертних оцінок;
- за аналогією до інших об'єктів або компаній;
- з використанням математичної статистики та розрахунку доходності

Проте найпоширенішим є перший метод, який складається з наступних етапів:

Рисунок 2.14 – Етапи методу розрахунку тарифної ставки

Джерело: складено автором за даними [1]

Важливе місце в розрахунку тарифної ставки є оцінка ризику. В основу формалізації ризиків покладено різноманітні математичні методи, серед яких – диференціальні та інтегрально-диференційні і алгебраїчні рівняння та нерівності, скалярні та багатовимірні розподіли ймовірностей, регресійні рівняння, нейронні мережі, методи імітаційного моделювання та ін. Найбільш відомими є такі методи, як метод індивідуальних оцінок, метод середніх величин, метод процентів.

Метод індивідуальних оцінок застосовується лише до ризиків, які неможливо зіставити із середнім типом ризику. Цей метод належить до великої групи абстрактно-логічних методів дослідження, побудованих на використанні професійного досвіду та інтуїції фахівців. Перевагою цього методу є те, що у низці випадків оцінити параметри розподілу таких випадкових величин простіше для кожного окремого страхового ризику в ситуації, коли сам ризик є унікальним.

Метод середніх величин дає змогу дослідити типові ознаки якісно однорідних явищ та виміряти їх коливання навколо середнього рівня розвитку, в якому для оцінки ризику передбачається розмежування окремих ризикових груп на більш дрібні підгрупи з метою створення аналітичної бази для визначення ризику. Цей метод належить до групи статистичних методів дослідження.

Метод процентів являє собою сукупність надлишкових та від’ємних відхилень від середнього ризикового типу наявної аналітичної бази, що також належить до групи методів статистичного аналізу.

Експертні методи застосовуються під час оцінки індивідуальних, специфічних ризиків, відкриття нових ринків, тобто в усіх галузях економіки за відсутності аналогів, високий ризик; оцінюють кількісні та якісні сторони ризику (метод надання переваг, метод рангів). [9]

При актуарних розрахунках використовуються показники страхової статистики, що представляє собою систематичне вивчення найбільш масових і типових страхових операцій на основі використання виробленої статистикою

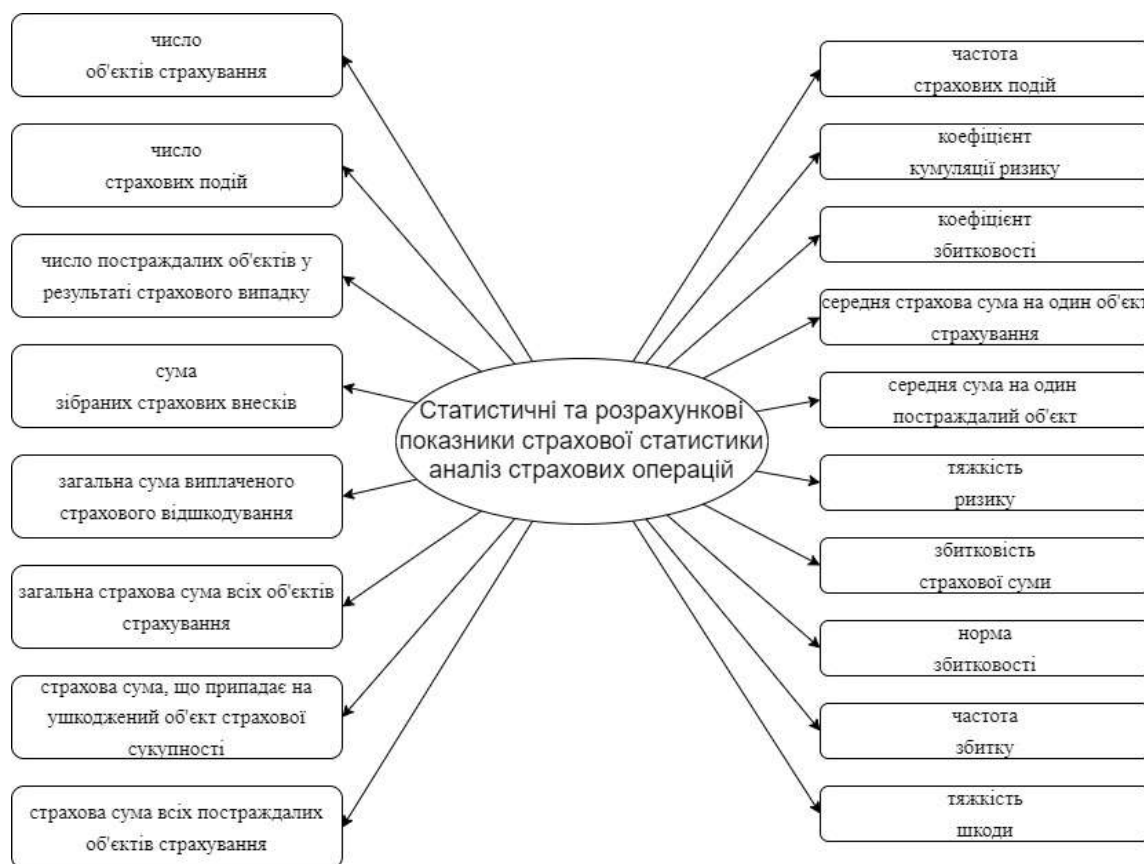
методів обробки узагальнених підсумкових показників страхової справи. Статистичний аналіз страхових операцій необхідний для того, щоб:

Рисунок 2.15 – Статистичний аналіз страхових операцій

Джерело: складено автором за даними [5]

Основні показники страхової статистики, та розрахункові величини наведено на наступній схемі:

Рисунок 2.16 – Статистичні та розрахункові показники страхової статистики
аналіз страхових операцій

Джерело: складено автором за даними [7]

Статистичні методи широко використовуються для аналізу страхових операцій на всіх етапах дослідження. Так, при зборі необхідної інформації слід враховувати вимоги до неї теорією статистики. Зокрема, аналізовані дані би мало бути досить точними, достовірними і можна порівняти між собою, тобто. значення одного і того ж показника, отримані для різних об'єктів або різних часових відрізків, повинні бути розраховані за єдиною методикою.

При аналізі інформації про розвиток тих чи інших видів страхування, динаміку доходів та витрат страховика не обійтися без зведення та угруповання даних. Діяльність будь-якої страхової компанії – процес тривалий у часі, тому основу дослідження становить теорія аналізу динамічних рядів. Визначають абсолютні зміни значень показників, темпи їх зростання та приросту. Для знаходження прогнозних оцінок застосовують аналітичне вирівнювання рівнів

тренду. Найбільш часто в якості кривої, що апроксимує тенденцію, що склалася, використовують лінійну функцію, параболу, гіперболу, статечну і показову функції.

Аналіз динаміки складних показників, що являють собою мультиплікативні залежності від декількох аргументів, неможливий без застосування індексного методу. Виявлення та характеристика взаємозв'язку між показниками, не пов'язаними функціональною залежністю, проводиться за допомогою кореляційно-регресійного аналізу. [5]

2.4 Міжнародний досвід страхування підприємницьких ризиків та його застосування в реаліях українського ринку

Ефективність страхування підприємницьких ризиків значною мірою залежить від рівня розвитку страхового ринку та регуляторної політики держави. Досвід розвинених країн, зокрема США, відіграє важливу роль у формуванні сучасних підходів до страхування підприємницьких ризиків. Розглянемо історію та еволюцію страхового регулювання у США, спираючись на аналітичні матеріали Національної асоціації страхових комісарів. Проаналізуємо ключові законодавчі ініціативи, які вплинули на розвиток ринку страхування підприємницьких ризиків, а також особливості державного регулювання цієї сфери. Окрему увагу буде приділено можливостям адаптації міжнародного досвіду до українських реалій. Визначення перспективних напрямів удосконалення системи страхового захисту підприємництва в Україні сприятиме підвищенню її надійності, ефективності та відповідності сучасним викликам.

Історичний розвиток страхового регулювання відіграє ключову роль у формуванні сучасних підходів до страхування. Розглянемо, як у США еволюціонувала система нагляду за страховим ринком, які нормативно-правові акти впливали на її становлення та які механізми регулювання сформувалися внаслідок цих змін.

Історія розвитку страхового регулювання

Розвиток системи страхового регулювання у Сполучених Штатах пройшов тривалий еволюційний шлях, що охоплює понад два століття. Одним із перших значних кроків у формуванні страхової галузі стало створення у 1752 році Філадельфійського співтовариства страхування будинків від пожежі, заснованого за ініціативи Бенджаміна Франкліна. Проте лише у XIX столітті розпочався процес державного регулювання страхового ринку, коли у 1851 році штат Нью-Гемпшир вперше призначив страхового комісара, що стало фундаментом для подальшого розвитку регуляторної системи.

Важливу роль у становленні нормативно-правової бази відіграли рішення Верховного суду США. У 1869 році в рамках справи *Paul v. Virginia* суд ухвалив, що видача страхового полісу не є комерційною діяльністю, тим самим закріплюючи за штатами право регулювати страхові компанії та встановлювати податкові зобов'язання. Це рішення визначило характер регулювання страхового бізнесу на десятиліття вперед, проте економічний розвиток та зростання ринку вимагали перегляду існуючих підходів. Так, у 1944 році Верховний суд у справі *United States v. Southeastern Underwriters* скасував попереднє рішення, визнавши страхову діяльність комерційною, що відкрило можливість для федерального втручання у цей сектор.

Однак рішення суду створило правовий вакуум, оскільки до цього моменту страхування регулювалося на рівні штатів, і федеральні органи не мали повноважень для контролю за цією сферою. Це рішення змусило уряд США шукати правові механізми для вирішення проблеми міждержавного регулювання, оскільки виявилось, що існуюча правова база більше не відповідає новим умовам. Виникло питання, чи залишати регулювання страхової діяльності виключно на рівні штатів, чи необхідно втручатися на федеральному рівні для забезпечення прозорості та стабільності в цій галузі. Тому Конгрес ухвалив Акт МакКаррана-Фергюсона у 1945 році, який підтвердив, що регулювання та оподаткування страхової діяльності залишаються компетенцією штатів, оскільки державний контроль над

страхуванням відповідає інтересам суспільства. Протягом другої половини ХХ століття регуляторні механізми продовжували розвиватися, зокрема у напрямку розширення функціональних можливостей страхових компаній та їхньої інтеграції у фінансовий сектор.

У 1999 році було ухвалено Закон Грема-Ліча-Блайлі, який став важливим етапом у розвитку фінансового сектору США, також відомий як Акт про модернізацію фінансових послуг. Цей закон дозволив фінансовим установам, зокрема банкам, інвестиційним компаніям і страховим організаціям, об'єднуватися, скасовуючи обмеження, встановлені Законом Гласса-Стігалла 1933 року. Цей закон був прийнятий під час Великої депресії та мав на меті розмежування банківських функцій, зокрема забороняв комерційним банкам займатися інвестиційною діяльністю та страховим бізнесом. Це було зроблено для запобігання ризикам фінансових криз, що могли виникати через злиття таких різних фінансових послуг. Закон також забороняв банкам володіти або контролювати інвестиційні та страхові компанії, що забезпечувало захист споживачів від можливих надмірних ризиків, пов'язаних з такими комбінованими фінансовими операціями.

Акт Грема-Ліча-Блайлі скасував ці обмеження, надаючи можливість банкам знову об'єднуватися з іншими фінансовими установами. Це відкрило нові можливості для розширення спектру послуг і посилення конкуренції на фінансовому ринку. Водночас закон підтвердив провідну роль штатів у регулюванні страхового ринку, проте передбачав необхідність реформ для підвищення конкурентоспроможності страхових компаній. Також був впроваджений принцип функціонального регулювання, що визначив розподіл повноважень між регуляторними органами залежно від сфери їхньої компетенції.

Подальші зміни у регуляторній політиці відбулися у 2010 році з ухваленням Закону Додда-Франка, основною метою якого було посилення контролю за фінансовим сектором після глобальної фінансової кризи 2008 року. Хоча цей закон здебільшого був спрямований на банківський сектор, він також передбачав

створення Федерального страхового бюро (Federal Insurance Office), що отримало повноваження щодо моніторингу діяльності страховиків, аналізу ризиків та підготовки рекомендацій для Конгресу. Водночас ключові функції нагляду за страховими компаніями залишилися в юрисдикції штатів, відповідно до принципів, закладених Актом МакКаррана-Фергюсона.

Як результат адаптації до різних економічних умов утворилася складна та багаторівнева структура учасників страхового ринку США. Зараз як державні, так і федеральні органи влади беруть участь у регулюванні ринку відповідно до покладених на них конкретних обов'язків. Головну роль відіграють державні департаменти страхування, які здійснюють ліцензування та контроль страховиків, а також федеральні установи, такі як Федеральне страхове бюро, яке проводить моніторинг категорій ризику на загальнонаціональному рівні. Окрім них, на страховому ринку США активними учасниками виступають страхові компанії, брокери, агенти та перестраховальники, які відіграють специфічні ролі, що забезпечують ефективність та стабільність ринку. Завдяки такій структурі можливо підтримувати стабільність страхового сектору США, долаючи локальні та міжнародні економічні виклики. [46]

Зведемо перелік учасників сучасного страхового ринку США та ролі, які вони виконують до таблиці:

Таблиця 2.2 Перелік учасників сучасного страхового ринку США та ролі

Ключові учасники страхового ринку	Їх роль та функції
1	2
Законодавчі органи штатів	Як було зазначено раніше, основними регуляторами на страховому ринку США є окремі штати. Вони займаються ліцензуванням страхових компаній, регулюванням тарифів, умов страхування та іншими аспектами діяльності страховиків. Крім того, штати відповідають за забезпечення фінансової стабільності на ринку, що включає нагляд за резервами, перестрашуванням і вимогами до капіталу.
Національна асоціація страхових комісарів (NAIC)	NAIC забезпечує гармонізацію стандартів і практик серед усіх штатів. Вона розробляє рекомендації для регуляторів і сприяє обміну інформацією між різними юрисдикціями. Крім того, NAIC активно займається дослідженнями ринку, аналізом страхових продуктів і розробкою політики у відповідь на нові виклики, що постають перед страховою індустрією.
Федеральне страхове бюро (Federal Insurance Office, FIO)	FIO було створено в рамках Закону Додда-Франка 2010 року з метою забезпечення загального моніторингу діяльності страховиків у США. Це бюро зосереджено на зборі та аналізі інформації про ризики, пов'язані з діяльністю страхових компаній, а також на наданні рекомендацій уряду щодо стабільності та ефективності цього сектору.

1	2
Страхові компанії	Страхові компанії в США є основними постачальниками страхових послуг і виконують важливу роль у забезпеченні фінансової безпеки громадян та підприємств. Вони розробляють страхові продукти, встановлюють тарифи, збирають страхові внески та здійснюють виплати у разі настання страхового випадку. Страхові компанії можуть бути незалежними або входити до великих фінансових груп, які пропонують комбіновані фінансові послуги.
Брокери	Страхові брокери виконують роль посередників між споживачами і страховими компаніями. Брокери не працюють на конкретні компанії, а мають доступ до ряду страховиків, що дозволяє їм знаходити оптимальні умови для своїх клієнтів. Їх основна мета — допомогти клієнтам вибрати найкращий страховий продукт за ціною і умовами, надаючи незалежні консультації. Брокери зазвичай отримують комісію від страхової компанії за укладення договору.
Страхові агенти	Страхові агенти є офіційними представниками страхової компанії та займаються продажем страхових полісів від імені цих компаній. Вони можуть бути незалежними або працювати виключно з однією страховою компанією. Роль агента полягає у продажу страхових полісів, забезпеченні їхнього виконання та в підтримці клієнтів протягом дії договору. Агенти можуть працювати з різними типами страхування, включаючи життя, здоров'я, автомобільне і майнове страхування.

1	2
Споживачі (фізичні особи та бізнеси)	Споживачі є кінцевими користувачами страхових послуг. Вони купують поліси для себе, своїх родин або для бізнесу з метою зменшення фінансових ризиків. Споживачі мають право вибрати страховиків, оцінювати умови полісів і навіть оскаржувати рішення компаній у разі незадоволення наданими послугами. Важливою частиною їхнього впливу є висока конкуренція серед страховиків, що стимулює страхові компанії пропонувати кращі умови та більш доступні тарифи.
Перестраховувальники	Перестраховування є важливою частиною структури страхової системи США. Вони працюють з основними страховими компаніями, пропонуючи їм додаткову страховку для зменшення ризику великих виплат. Це дозволяє основним страховикам зменшити фінансові ризики та стабілізувати свою діяльність у випадку великих масових страхових подій, таких як природні катастрофи.
Громадські організації та асоціації	Громадські організації та асоціації, такі як Національна федерація бізнесу або Асоціація споживачів страхування, виконують роль захисту інтересів споживачів та надають підтримку в питаннях лобювання змін до законодавства або регулювання. Вони працюють над забезпеченням більшої прозорості на ринку і боротьбою з шахрайством в індустрії.

Джерело: складено автором за даними [46], [47], [48]

Роль законодавчих органів штатів у регулюванні страхового ринку

Законодавчі органи штатів відіграють ключову роль у формуванні політики регулювання страхового ринку в США. Вони приймають закони, що визначають

нормативно-правову базу, в межах якої діють страхові регулятори, а також надають відповідним органам регуляторні повноваження, контролюють діяльність страхових департаментів та затверджують їхні бюджети. На 2024 рік кількість працівників в сфері регулювання страхового ринку становить близько 11 тисяч і цей показник залишається стабільним з незначними коливаннями протягом останніх десятиріч, що свідчить про стабільність принципів та підходів до регулювання. [41]

Страхове регулювання є важливим джерелом доходів для бюджетів штатів. Дохід, який генерують органи регулювання складається з 4-х основних категорій: загальні податки, комісії, штрафи та інше. За 2024 рік загалом по США фінансові показники наступні:

Таблиця 2.3 Фінансові показники страхового ринку США за 2024 рік

Категорія	Сума
Податки	\$27,501,755,217
Комісії	\$3,890,358,218
Штрафи	\$158,728,842
Інше	\$1,155,563,623

Джерело: складено автором за даними [41]

Національна асоціація страхових комісарів (NAIC)

Національна асоціація страхових комісарів (National Association of Insurance Commissioners, NAIC) є організацією, що встановлює стандарти та здійснює підтримку державних регуляторів у сфері страхування. Вона була створена та керується головними страховими регуляторами всіх 50 штатів, а також представниками округу Колумбія та п'яти територій США.

Основні функції NAIC включають розробку стандартів і найкращих практик регулювання, проведення експертних перевірок та координацію регуляторного нагляду на національному рівні. Асоціація також представляє спільні інтереси державних регуляторів як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Члени

NAIC спільно з центральними ресурсами організації формують єдину систему державного регулювання страхового ринку США. [46], [48]

Мета та структура регулювання страхового ринку

Основним завданням державного регулювання страхового ринку є забезпечення ефективного захисту споживачів страхових послуг. Страховий сектор регулюється суворіше, ніж інші сфери бізнесу, оскільки страхові контракти є порівняно складними, містять багато інформації та умов, а своєчасне і належне виконання свої зобов'язань страховиком може мати екзистенціальне значення для бізнесу споживача.

Регулювання страхового ринку базується на двох основних принципах: забезпечення фінансової стійкості страховиків та гарантування справедливого ставлення до страхувальників. Всі регуляторні функції поділяються на контроль платоспроможності страховиків та регулювання ринкової діяльності, що спрямовано на досягнення цих двох цілей. Система державного страхового регулювання у США є доступною, підзвітною громадськості та враховує особливості місцевих соціально-економічних умов. Багаторічний досвід доводить ефективність державного регулювання у захисті прав споживачів та забезпеченні виконання страховими компаніями своїх зобов'язань.

Страхове регулювання охоплює низку ключових напрямів, серед яких ліцензування страховиків та посередників, контроль за якістю страхових продуктів, моніторинг ринкової поведінки учасників, фінансовий нагляд та захист прав споживачів. [46]

Ліцензування страховиків

Законодавство США вимагає, щоб страхові компанії та інші суб'єкти, пов'язані зі страхуванням, отримували ліцензію перед початком діяльності. Всі вони підлягають регулюванню у штаті, де зареєстровані, а також у тих штатах, де мають право здійснювати страхову діяльність.

Кількість місцевих страхових компаній по роках наведено в графіку нижче:

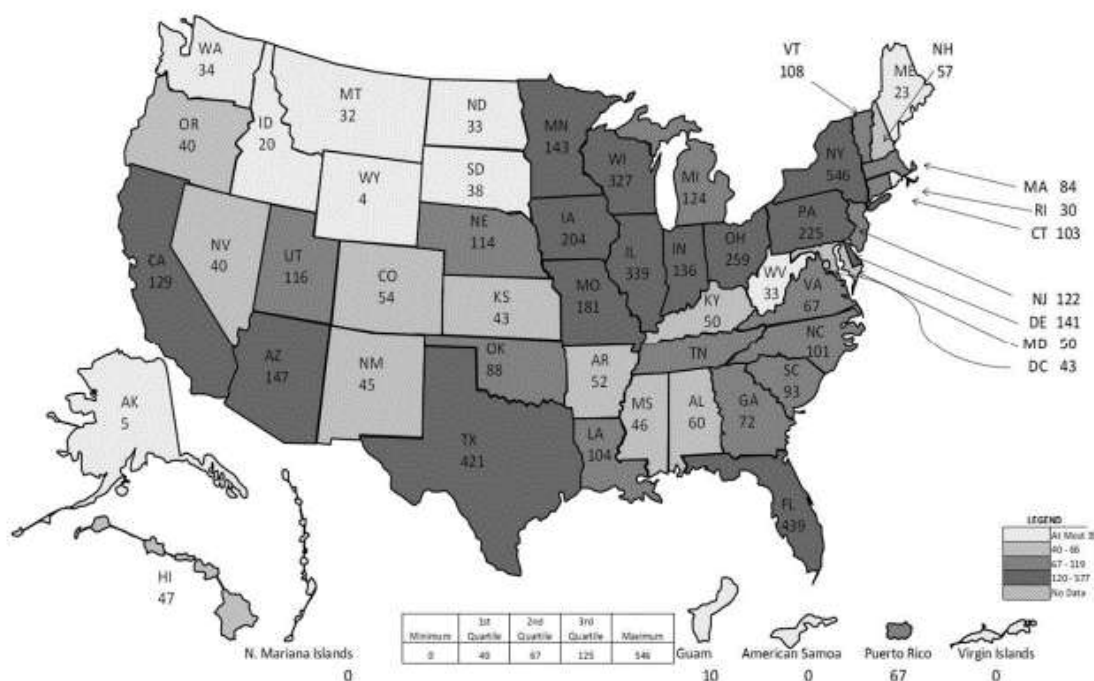

Рисунок 2.17 – Кількість страховиків на ринку США в період з 2014 по 2022 рік

Джерело: складено автором за даними [41]

Також на ринку присутні на 2022 рік 78,543 закордонних ліцензованих страховика.

Розподіл по штатах місцевих страховиків на мапі країни виглядає наступним чином:

Рисунок 2.18 – Розподіл місцевих страховиків по штатах в США.

Джерело: складено автором за даними [41]

Страхові компанії, що не дотримуються нормативних вимог, можуть зазнати санкцій, включаючи призупинення або анулювання ліцензії, а також накладення штрафів. В 2022 році у 54 компаній ліцензію було призупинено, а в 21 – відізнано. Зведена інформація на 2022 рік наведена в таблиці:

Таблиця 2.4 Статистика призупинення та анулювання ліцензій страхових компаній у 2022 році

Стан	Кількість в 2022 році		
	ініційованих	в процесі	завершено
Зупинено укладання нових угод	7	6	50
Під наглядом	11	7	26
Відновлені	4	12	25
Ліквідовані	20	33	173

Джерело: складено автором за даними [41]

Для прискорення процесу розгляду заявок на отримання ліцензії у США функціонує система Uniform Certificate of Authority Application (UCAA), що була

розроблена NAIC. Крім того, діє спеціальна база даних, що сприяє ефективному обміну інформацією між регуляторами щодо злиття та поглинання страхових компаній.

Ліцензування страхових агентів і брокерів

Страхові агенти та брокери (також відомі як страхові посередники) повинні мати відповідну ліцензію для надання страхових послуг та відповідати вимогам законодавства кожного штату, у якому вони працюють. Таблиця нижче надає інформацію про кількість брокерів:

Таблиця 2.5 Кількість брокерів на страховому ринку в США

	Місцеві	Закордоні	Разом
Приватні особи	2,265,960	9,459,051	11,725,011
Юридичні особи	241,756	579,063	820,819

Джерело: складено автором за даними [41]

Контроль за діяльністю страхових посередників здійснюється державними департаментами страхування з метою забезпечення захисту прав споживачів та запобігання зловживанням. Штати адмініструють програми підвищення кваліфікації, що забезпечують відповідність агентів та брокерів високим професійним стандартам. Посередники, які не дотримуються регуляторних вимог, можуть отримати штрафи або втратити ліцензію. В 2022 році ліцензію було призупинено у 1302 брокерів, а 4663 брокера втратили ліцензію. Разом було накладено 44876 штрафів на загальну суму \$43,590,217.

Оскільки страхові посередники можуть діяти у кількох юрисдикціях одночасно, важливим є координація між регуляторними органами для відстеження їхньої діяльності та запобігання порушенням. Для цього у США функціонує Національний реєстр страхових посередників (National Insurance Producer Registry, NIPR), що є неприбутковою організацією, підпорядкованою NAIC, яка адмініструє єдину національну базу даних з ліцензування страхових агентів і брокерів.

Регулювання страхових продуктів

Контроль за страховими продуктами є важливим напрямом діяльності державних регуляторів, спрямованим на захист споживачів. Державні органи забезпечують відповідність страхових полісів законодавчим вимогам, оцінюють їхню справедливість та відсутність критичних прогалин у покритті, що можуть бути неправильно інтерпретовані споживачами та залишити їх без необхідного страхового захисту.

Особливості процесу регуляторного нагляду за тарифами, правилами ціноутворення та змістом страхових полісів можуть відрізнятися залежно від законодавства конкретного штату.

У багатьох штатах страхування комерційної власності та страхування від нещасних випадків регулюється через конкурентну систему встановлення тарифів. У такій системі регулятори залишають за собою право відхиляти запропоновані тарифи, якщо конкуренція не забезпечує справедливі ціни для страхувальників.

Автоматизація процесів учасників страхового ринку

Загальна характеристика зрілості та рівня розвитку IT-архітектури страхових компаній у США залежить від масштабу компанії, її сегмента та рівня технологічної інноваційності.

Великі страхові компанії (наприклад, AIG, MetLife, Progressive, Allstate) активно впроваджують хмарні технології, штучний інтелект, API-екосистеми та аналітику великих даних. Середні та малі компанії можуть мати застарілі локальні системи, але поступово переходять на SaaS-рішення та мікросервісну архітектуру.

Лідери ринку використовують гібридну хмарну інфраструктуру, мікросервіси, low-code/no-code платформи, API-first підхід. Традиційні компанії в частині core функціоналу можуть використовувати legacy системи, такі як старі AS/400, COBOL або mainframe-рішення. Вони використовують інтеграцію з сучасними рішеннями, переважно каналного рівня, не маючи ресурсів для одночасного оновлення всього IT-середовища. InsurTech компанії (Lemonade,

Hippo, Root) мають cloud-native архітектуру та використовують AI/ML для андеррайтингу та персоналізації послуг.

Основними сучасними тенденціями в сфері використання передових технологій є використання BI-аналітики (Power BI, Tableau), предиктивної та AI-driven risk assessment для прогнозування ризиків і персоналізації полісів, автоматизовані chatbots, голосові асистенти та RPA (роботизована автоматизація процесів) для обробки запитів та претензій.

Для IT-середовища страхових компаній США характерним є високий рівень кібербезпеки через обов'язкову відповідність наступним HIPAA, GDPR, CCPA, NAIC Model Law, використання Zero Trust Security, MFA та захищених API для інтеграції з партнерами.

Міжштатне регулювання страхових продуктів

Компакт є важливою ініціативою, що спрямована на підвищення ефективності процесу реєстрації, перегляду та схвалення страхових продуктів. Впровадження цього механізму дає змогу споживачам швидше отримувати доступ до нових конкурентоспроможних страхових продуктів у динамічному ринковому середовищі.

Крім того, Compact сприяє уніфікації національних стандартів страхових продуктів, забезпечуючи високий рівень захисту прав споживачів. У рамках цієї ініціативи було створено Міжштатну комісію з регулювання страхових продуктів (Interstate Insurance Product Regulation Commission, IIPRC), що діє як незалежна організація від імені держав-членів.

IIPRC функціонує як централізований орган електронного подання страхових продуктів. Основним завданням комісії є розробка уніфікованих стандартів страхових продуктів, що гарантують високий рівень захисту для споживачів страхових послуг.

На сьогодні IIPRC використовує систему SERFF для комунікації між 41 юрисдикцією, що охоплює приблизно дві третини обсягу страхових премій у США.

Це забезпечує високу ефективність регуляторних процесів та покращує доступність страхових послуг для широкого кола споживачів.

Фінансове регулювання

Фінансовий нагляд є ключовим інструментом захисту страхувальників та забезпечення стабільності страхового ринку США. Одним із найважливіших аспектів фінансового регулювання є підтримка бази фінансових даних страхової індустрії, яка зберігається на рівні Національної асоціації страхових комісарів (NAIC). Це найбільша у світі страхова фінансова база даних, що містить інформацію про річні та квартальні фінансові звіти понад 5 900 страхових компаній з історією подань за десятки років. [41]

Фінансові перевірки страхових компаній здійснюються відповідно до встановленого графіка. Під час перевірки державні фінансові експерти аналізують бухгалтерські методи, процедури та звітність страховиків, щоб підтвердити відповідність фінансових показників реальному стану компанії. Якщо в результаті аналізу виявляється, що компанія має фінансові проблеми, страхове відомство штату може взяти її під контроль. Робота з фінансово нестабільними компаніями є однією з головних функцій страхового регулятора.

У разі банкрутства страховика або його ліквідації штати забезпечують захист страхувальників через систему фондів фінансових гарантій, які покривають більшість споживчих збитків.

Фінансові регулятори штатів також підлягають процедурі акредитації, що здійснюється через NAIC. Для отримання акредитації страхове відомство проходить всебічний аудит незалежної комісії кожні п'ять років, що підтверджує відповідність наглядового органу базовим стандартам фінансового нагляду. Процес акредитації передбачає, що страхові регулятори мають достатні юридичні та адміністративні повноваження для контролю фінансової діяльності страховиків, а також необхідні ресурси та компетентний персонал для виконання цих функцій.

Регулювання ринку страхових послуг

Регулювання ринкової діяльності страховиків спрямоване на забезпечення справедливого ціноутворення, доступності якісних страхових продуктів та дотримання страховиками законних норм щодо взаємодії зі споживачами. Державні регулятори співпрацюють для забезпечення єдиних стандартів моніторингу та проведення перевірок діяльності страховиків.

Традиційні перевірки ринкової поведінки страховиків проводяться на регулярній основі, проте додаткові перевірки можуть ініціюватися у разі скарг на діяльність страхової компанії. Ці перевірки охоплюють такі аспекти, як ліцензування агентів та брокерів, обробка скарг, відповідність страхових продуктів законодавчим вимогам, коректність страхових тарифів, дотримання стандартів врегулювання страхових випадків та інші ринкові аспекти діяльності страховиків.

У разі виявлення порушень державні страхові департаменти видають рекомендації для виправлення недоліків та приведення компанії у відповідність до вимог законодавства. За серйозні порушення страховики або страхові посередники можуть бути притягнуті до відповідальності, включаючи накладення штрафів, тимчасове або повне відкликання ліцензії.

З 2002 року через NAIC було впроваджено Market Conduct Annual Statement (MCAS) – систему збору єдиних даних про ринкову поведінку страховиків. MCAS дозволяє аналізувати діяльність страхових компаній та оцінювати їхню відповідність встановленим стандартам. Вона забезпечує єдині показники та критерії оцінки, що дозволяє проводити порівняння між страховиками.

На момент запуску MCAS працювала лише у 8 штатах та охоплювала дані лише щодо страхування життя та ануїтетів. Однак з часом система розширилася до майже всіх штатів, а її функціонал включає аналіз страхових продуктів у сферах страхування життя, ануїтетів, майнового страхування та страхування від нещасних випадків. [46]

Захист прав споживачів

Один із головних викликів для державних страхових регуляторів – це забезпечення ефективного захисту прав страхувальників, особливо в умовах змін на ринку фінансових послуг.

Для цього державні страхові органи створили гарячі телефонні лінії, вебсайти та спеціальні служби підтримки споживачів, які займаються розглядом скарг щодо страховиків та страхових посередників. Крім того, NAIC запровадила інтерактивний онлайн-інструмент Consumer Information Source, який дозволяє споживачам отримувати доступ до інформації про фінансову стабільність страховиків, їхні ринкові практики, подати скаргу або повідомити про підозру у шахрайстві. За 2022 рік було оброблено 282,567 скарг від клієнтів та 1,516,175 інформаційних запитів. [41]

Багато штатів також впроваджують освітні програми для споживачів, публікують інформаційні матеріали та брошури на тему страхування, а також розробляють путівники з порівняння страхових тарифів, що дозволяє клієнтам обрати найбільш вигідний страховий продукт.

Висновок

Сучасний стан українського страхового ринку характеризується низкою структурних недоліків, серед яких низька проникність страхових послуг, обмежене використання сучасних технологій у процесах оцінки та управління ризиками, а також недостатньо розвинена система перестраховання. Водночас, глобалізація економіки та зростання підприємницьких ризиків створюють нагальну потребу в адаптації передових міжнародних практик до умов національного ринку. Досвід США у сфері страхування підприємницьких ризиків може стати ефективною основою для реформування українського ринку через впровадження конкретних методів, що дозволяють підвищити ефективність управління ризиками, забезпечити фінансову стійкість страхових компаній та зміцнити довіру споживачів.

Одним із ключових напрямів американської практики є впровадження ризик-орієнтованого регулювання, що базується на детальному аналізі ризикових факторів та адаптації нормативних вимог до реального рівня загроз. Для України доцільно розробити комплексну систему збору та обробки даних, яка дозволить створити інтегровану базу інформації про страхові випадки, історію збитків, профілі клієнтів та інші релевантні показники. Завдяки такій базі українські страховики зможуть застосовувати сучасні аналітичні інструменти, зокрема методи машинного навчання та алгоритми штучного інтелекту, що дозволять проводити прогнозування втрат, моделювання сценаріїв та стрес-тестування та знизити операційні витрати. Ці технології сприятимуть більш точному визначенню розміру резервів та оптимізації страхових премій, що, в свою чергу, підвищить фінансову стійкість компаній.

Ще одним важливим аспектом є активне використання методів перестраховання, які дозволяють розподілити концентрацію ризиків та знизити вплив непередбачуваних подій на фінансові результати страхових компаній. Американський досвід свідчить про те, що розвиток партнерських відносин із міжнародними перестраховальниками дозволяє забезпечити додатковий рівень захисту для учасників ринку. Для України це може бути реалізовано через створення спеціалізованих реіншурингових платформ та стимулювання співпраці між національними та зарубіжними страховими структурами, що дозволить інтегрувати глобальні механізми управління ризиками в національну практику.

Також важливим є впровадження інтегрованих цифрових платформ для управління операціями з страхування, що сприятимуть підвищенню прозорості та ефективності взаємодії між страховиками, клієнтами та регуляторами. Американські компанії активно використовують електронні системи для обробки заявок, моніторингу виплат та аналізу ризикових ситуацій, що дозволяє оперативно реагувати на зміни ринкових умов. В умовах українського ринку така технологічна модернізація може включати створення централізованої системи електронного обміну даними, розробку мобільних додатків для страховальників, а також

впровадження платформ для онлайн-оцінки ризиків. Це сприятиме не лише зниженню операційних витрат, але й підвищенню рівня довіри серед потенційних клієнтів. Впровадження стандартів безпеки, захисту персональних даних суттєво покращить якість послуг страховиків та знизить ризики втрати конфіденціальних даних, спростить співпрацю з партнерами з інших країн.

Крім того, американський досвід демонструє важливість проведення регулярних стрес-тестувань як інструменту оцінки фінансової стійкості страхових компаній у різних кризових сценаріях. Для українських умов доцільно впровадити обов'язкову практику проведення таких тестів з метою виявлення слабких місць у системі управління ризиками та оперативного коригування стратегій розвитку. Стрес-тестування, засноване на аналізі екстремальних, але можливих економічних та природних подій, дозволить регуляторам та страховикам завчасно планувати заходи щодо зміцнення капіталу, оптимізації резервів та забезпечення безперервності бізнес-процесів.

Не менш актуальним є питання підвищення кваліфікації фахівців у сфері страхування, що на американському ринку вирішується через постійні навчальні програми, семінари та конференції з участю міжнародних експертів. Для українського ринку це може бути реалізовано шляхом створення центрів компетенції з управління ризиками, що сприятимуть обміну досвідом між практиками з різних країн та впровадженню сучасних методик оцінки ризиків. Співпраця з провідними світовими освітніми та науковими установами дозволить прискорити процес трансформації професійного середовища та підвищення рівня експертизи серед працівників страхової галузі.

Підсумовуючи, можна зазначити, що адаптація конкретних методів з американської практики до українського ринку страхування підприємницьких ризиків має значний потенціал для модернізації галузі. Впровадження ризик-орієнтованого регулювання, розвиток інтегрованих цифрових платформ, застосування передових методів аналізу даних, організація системи регулярних стрес-тестувань, а також формування сучасної нормативно-правової бази є

ключовими кроками для підвищення конкурентоспроможності та стабільності страхового ринку України. Реалізація цих заходів сприятиме не лише покращенню якості управління ризиками, але й створенню умов для більш широкого впровадження страхових продуктів серед бізнесу та населення, що, в свою чергу, стане потужним каталізатором економічного зростання та інтеграції України у світову економіку.

РОЗДІЛ 3.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ РИНКУ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

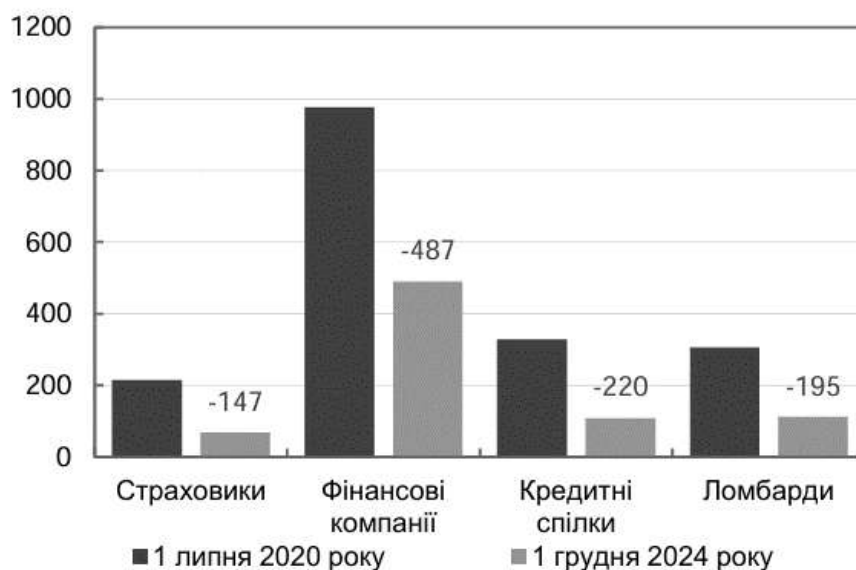
3.1 Стан страхування підприємницької діяльності в Україні

Аналіз стану справ є критично важливим для розуміння не тільки загальних тенденцій розвитку страхового ринку, але й специфіки захисту підприємницьких ризиків в сучасних умовах. В цьому підрозділі висвітлені ключові аспекти існуючих страхових продуктів, аналіз структури ринку, тенденції, а також основні гравці. Особлива увага буде приділена аналізу статистичних даних, що відображають динаміку розвитку страхових послуг в контексті захисту підприємницької діяльності в Україні.

В першу чергу виникає необхідність оцінки динаміки кількості страхових компаній в Україні. Вона визначається кількістю ліцензованих учасників ринку страхових послуг, які обліковуються в Державному реєстрі фінансових установ. Показник є загальним і потребує детального аналізу для кожного гравця ринку, який покинув, або зайшов на ринок страхових послуг. В Україні за останній рік спостерігається постійна тенденція зменшення кількості учасників ринку, здебільшого через примусовий вивід з ринку Національним Банком України через порушення виконання вимог.

Понад половина страховиків від загальної кількості покинула ринок ще до повномасштабного вторгнення росії. З усіх компаній, що припинили існування, 40 зробили це за власною ініціативою. Також з реєстру фінансових установ було виключено 10 компаній, зареєстрованих на тимчасово окупованих до 2022 року територіях. Решта були позбавлені усіх ліцензій НБУ через непрозору структуру власності чи порушення законодавства і регуляторних вимог. За три роки з'явився лише один новий страховик. [19]

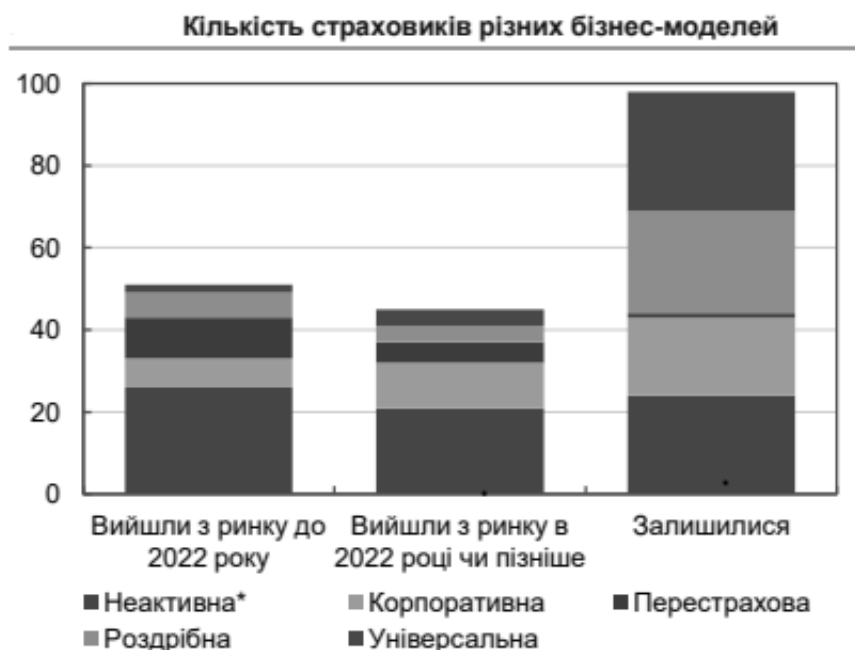
Зміна кількості надавачів фінансових послуг від початку реформи “спліт”

Рисунок 3.1 – Зміна кількості надавачів фінансових послуг від початку реформи “спліт”

Джерело: складено автором за даними [19]

Більше половини ризикових страховиків, що залишали ринок в останні три роки, були неактивними: мали невеликі обсяги премій або ж взагалі не здійснювали діяльність. Значна кількість вибулих страховиків обслуговувала переважно корпорації і не страхувала населення. Частина компаній займалася майже виключно перестрахованням – вони становили 87% внутрішнього ринку перестраховання. У страхових преміях корпоративних страховиків та перестраховиків превалювало страхування майна та фінансових ризиків. Частина цих операцій якраз відображає страхування, що позбавлене ринкових мотивів і є по суті “схемним”.

Рисунок 3.2 – Кількість страховиків різних бізнес-моделей станом на 2024 рік.

Джерело: складено автором за даними [19]

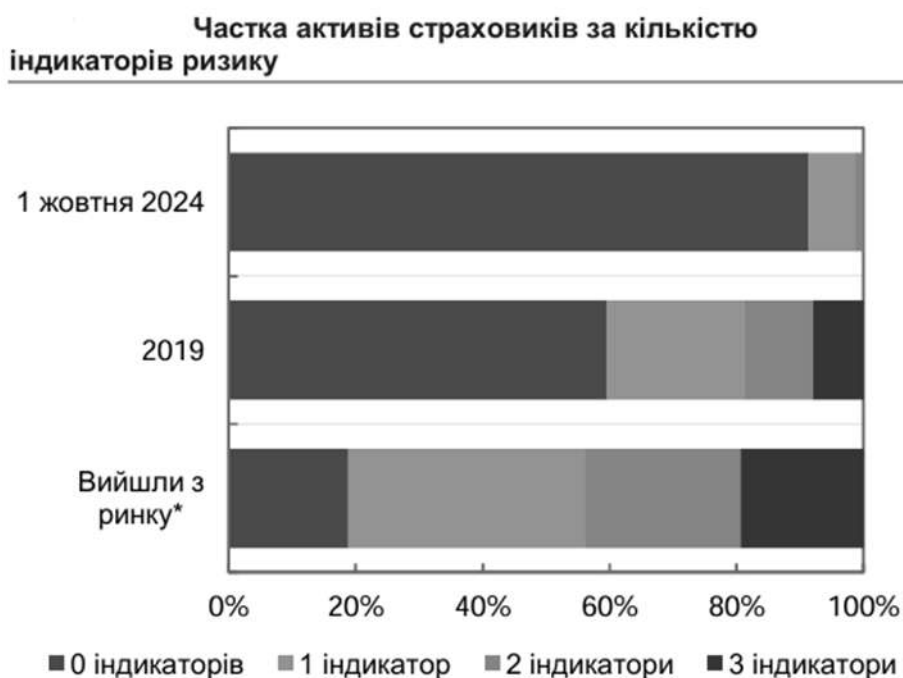
У 2021 році на українському страховому ринку було зареєстровано 208 страхових компаній. Ця кількість включала 188 ризикових компаній та 20 компаній, що спеціалізувалися на страхуванні життя. Станом на 1 вересня 2022 в Державному реєстрі фінансових установ обліковувалося 140 страховиків. Протягом 2023 року спостерігалось скорочення кількості надавачів небанківських фінансових послуг, було виключено 27 компаній – усі із сегмента ризикового страхування. Згідно з даними державного реєстру станом на 11 листопада 2023 року кількість страхових компаній становила 111. Протягом 2024 року ринок покинули 36 страхових компаній, з них 34 – з сегмента ризикового страхування. Станом на 1 січня 2025 року на страховому ринку України число діючих страховиків знизилось до 65 компаній. В структурі страхового ринку переважають non-life страховики, їх кількість становить 55. Щодо life страховиків, то їх кількість становить 10. [20]

		2021	2022	2023	03.2024	06.2024	09.2024	12.2024	Зміна за IV квартал
Страховики	Активи, млн грн	64 737	70 298	74 412	67 284*	67 515*	70 146*	72 819*	3.8%
	Кількість	155	128	101	98	90	75	65	-10

Рисунок 3.3 – Динаміка кількості страховиків та їх активів на ринку України за 2021 – 2024 роки

Джерело: складено автором за даними [20]

Таким чином з початком повномасштабної війни на території України страховий ринок країни набув тенденції різкого скорочення кількості страхових компаній через економічну нестабільність, збільшення виплат страховиків, зменшення інвестицій в даний сектор, а також змін в регуляторних вимогах. Протягом досліджуваного періоду кількість активних учасників ринку зменшилася приблизно на 69 %.

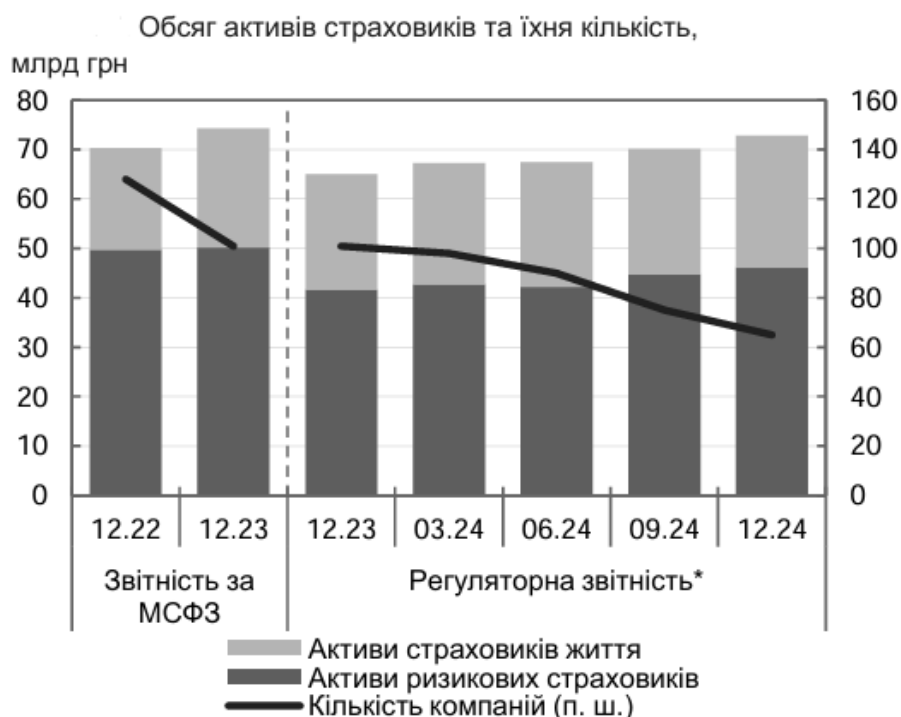
Рисунок 3.4 – Частка активів страховиків за кількістю індикаторів ризику

Джерело: складено автором за даними [19]

Розглянемо графік, який демонструє покращення якості активів страховиків за кількістю індикаторів ризику. Індикатор ризику - це експертна оцінка НБУ для цілей фінансової стабільності, яка враховує такі фактори, як значна частка

неліквідних активів, висока волатильність коштів у банках, нижчі за середні для сектору резерви премій, порушення нормативів тощо.

Станом на 1 жовтня 2024 року близько 90% активів належали страховикам без жодного індикатора ризику, що є суттєвим зростанням порівняно з 60% у 2019 році. Страховики з трьома індикаторами ризику повністю зникли з ринку. Натомість серед компаній, що припинили діяльність, близько 45% мали два або три індикатори ризику, що вказує на ефективну політику регулятора щодо очищення ринку. Завдяки змінам законодавства страховий ринок став прозорішим і платоспроможним. Посилені вимоги до страховиків, зокрема з урахуванням європейської директиви Solvency II з липня 2024 року, підвищили стійкість сектору. У 2024 році страховики наростили обсяг прийнятного регулятивного капіталу у півтора раза, а медіанне співвідношення доступного капіталу до капіталу платоспроможності сягнуло 138% за мінімально допустимого рівня 100%.

Рисунок 3.5 – Обсяг активів страховиків та їхня кількість, млрд грн

Джерело: складено автором за даними [20]

Графік демонструє динаміку активів страхових компаній в Україні за різні періоди, зокрема розрізняючи страхування життя та ризикове страхування. Окрім

того, відображено зміну кількості компаній на ринку. Упродовж 2024 року, попри вихід понад 30 страховиків, загальний обсяг активів страхових компаній залишався відносно стабільним. Так, активи ризикових страховиків протягом року утримувались на рівні близько 70 млрд грн, демонструючи певну стійкість попри скорочення кількості учасників ринку. Це свідчить про те, що з ринку здебільшого виходили невеликі або неактивні компанії, тоді як основні гравці продовжували забезпечувати обсяг діяльності. Активи страховиків життя зросли на 5% за квартал та на 14% у річному вимірі, а ризикових страховиків на 3% за квартал та на 11% порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Для аналізу обсягів бізнесу страхових компаній України розглянемо динаміку страхових премій та виплат. Протягом останнього кварталу зафіксоване зростання обсягу валових премій з ризикового страхування на 7% у порівнянні з III кварталом. У річному вимірі премії збільшилися на 15% порівняно з IV кварталом 2023 року. Премії зі страхування життя також продемонстрували позитивну динаміку, зросли на 5% за квартал та на 20% порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Рівень виплат у сегменті ризикового страхування збільшився до 30%, що на кілька відсоткових пунктів вище, ніж у попередньому кварталі, і свідчить про підвищення платоспроможності страховиків та виконання ними зобов'язань. Рівень виплат зі страхування життя залишився стабільним, у межах 38–40%. Відповідно, аналізоване відношення виплат до премій у сегменті ризикового страхування свідчить про подальшу стабілізацію та зростання надійності ринку страхових послуг в Україні. [20]

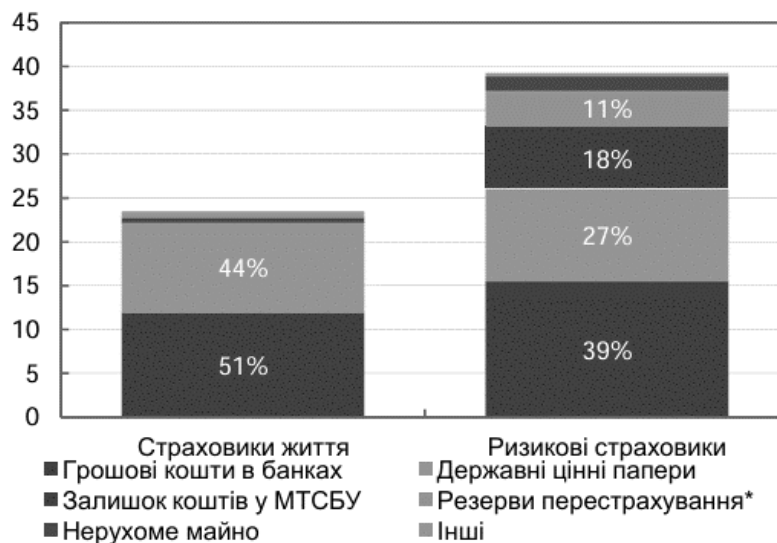

Рисунок 3.6 – Премії та рівень виплат за видами страхування, млрд грн

Джерело: складено автором за даними [20]

На представленому графіку зображено динаміку премій та виплат за видами страхування в Україні протягом 2022-2024 років, включаючи як страхування життя, так і ризикове страхування. У 2024 році чистий прибуток ризикових страховиків склав 2.5 млрд грн, що на 31% вище, ніж рік тому, а рентабельність капіталу зросла на 4 відсоткових пункти – до 14%. Прибуток страховиків життя зріс більш ніж удвічі завдяки фінансовому результату одного великого страховика – до 1.4 млрд грн, однак через зростання рівня власного капіталу рентабельність капіталу майже не змінилася і становила 19%. Концентрація страхового ринку зросла торік. Частка п'яти найбільших ризикових страховиків за обсягом страхових премій збільшилася з 39% до 42%, а десяти – з 65% до 71%. На ринку страхування життя частка найбільшого страховика за обсягом премій становить майже 50%. [20]

Структура прийнятних активів на покриття технічних резервів страховиків станом на 1 жовтня 2024 року, млрд грн

Рисунок 3.7 – Структура прийнятних активів на покриття технічних резервів страховиків станом на 1 жовтня 2024 року, млрд грн

Джерело: складено автором за даними [20]

На представленому графіку показано структуру прийнятих активів на покриття технічних резервів страховиків в Україні станом на 1 жовтня 2024 року. У структурі активів страховиків життя переважають грошові кошти на банківських рахунках (51%) та державні цінні папери (44%), що свідчить про орієнтацію на інструменти з мінімальним рівнем ризику та високою ліквідністю. Такий підхід є характерним для компаній, зобов'язання яких мають довгостроковий характер, і відповідає вимогам до збереження капіталу та забезпечення платоспроможності у перспективі.

У ризикових страховиків структура активів є більш диверсифікованою. Хоча основну частку також становлять грошові кошти (39%) і державні цінні папери (27%), суттєвою є присутність резервів перестраховання (18%) та коштів у МТСБУ (11%). Це свідчить про активне використання механізмів перерозподілу ризиків і гарантійної підтримки з боку галузевих фондів. Така структура активів відображає коротший горизонт зобов'язань та більшу потребу в оперативній ліквідності. Частка інших активів, включаючи нерухоме майно, є незначною в обох сегментах,

що вказує на зосередження резервного забезпечення саме на прийнятних, швидко мобілізованих інструментах.

Поточна структура прийнятних активів свідчить про зважений і регульований підхід страхових компаній до формування резервів. Перевага надається високонадійним і ліквідним активам, що відповідає нормативним вимогам НБУ та є передумовою для збереження фінансової стійкості галузі в умовах макроекономічної нестабільності.

Рисунок 3.8 – Структура активів та пасивів ризикових страховиків, млрд грн
Джерело: складено автором за даними [20]

На представленому графіку подано структуру активів і пасивів ризикових страховиків України протягом 2024 року. Структура активів залишається відносно стабільною, з домінуванням ключових категорій. Найбільшу частку активів традиційно займають резерви перестраховання (26–28%) та облігації (16–18%), що вказує на орієнтацію страховиків на зниження ризиків і стабільний дохід. Грошові кошти та депозити становлять до 17%, забезпечуючи оперативну ліквідність. Нерухоме майно й власний капітал займають по 8–10%, демонструючи стабільну інвестиційну основу. Частка технічних резервів поступово зростає до 8%, що свідчить про посилення нормативного контролю. У структурі пасивів основну

частину становлять технічні резерви (49–54%) та резерв узгодження (40–42%), що вказує на значну частку страхових зобов'язань у балансі компаній. Інші зобов'язання (включаючи залишки в МТСБУ та дебіторську заборгованість) не перевищують 7%. Загалом структура балансу ризикових страховиків у 2024 році свідчить про зважене управління активами та дотримання регуляторних стандартів.

Страхові продукти щодо страхування підприємницьких ризиків в широкому спектрі присутні в портфелі крупних гравців, таких як ИНГО, UNIQA, PZU Україна, ТАС СГ, Універсальна. Ці компанії пропонують своїм клієнтам як страхування ризиків, які мають місце для фізичних осіб, так і страхових захист для ризиків виключно пов'язаних з підприємницькою діяльністю: ризиків будівельно-монтажних робіт, торгових запасів, ризиків втрати майна, обладнання та збитків, спричинених простоєм в виробництві, страхування відповідальності перед контрагентами, фінансові ризики, галузеві ризики (наприклад галузь сільського господарства). Деякі крупні гравці ринку, такі як ARX, USG, VUSO зосереджені виключно на ринку страхових послуг для фізичних осіб, або пропонують для юридичних осіб страхування ризиків, що є спільними для фізичних та юридичних осіб: автострахування, програми для страхування персоналу, страхування вантажів.

3.2 Тенденції розвитку страхування підприємницької діяльності

Для аналізу тенденцій розвитку страхування підприємницької діяльності розглянемо проміжок часу з 2009 по 2024 рік. Інформація про показники страхового ринку України було взято з ресурсу [Статистика страхового ринку України \(forinsurer.com\)](https://forinsurer.com), на якому представлені детальні офіційні звіти Національного регулятора за кожний квартал, а також з ресурсів [Основні тенденції страхового ринку у 2024 році - Ліга страхових організацій України](#) та [Страховий ринок України - Результати першого півріччя 2024 Страховий адвокат](#). Аналіз інформації був ускладнений через зміни подачі інформації в звітності від року до року та відсутності детальних звітів в більшості років. Статистична інформація

щодо ВВП України була взята з [ВВП України \[2025\]](#) ► [ВВП на душу населення в Україні](#).

Для статистичного аналізу тенденцій розвитку страхування підприємницької діяльності було взято показник страхових премій, отриманих від юридичних осіб. Для аналізу взаємозв'язків з іншими показниками було взято показник страхових премій, отриманих від фізичних осіб (паралельні ряди), показних валових премій в цілому (функціональний адитивний зв'язок) та валовий внутрішній продукт України (кореляційний зв'язок).

Далі розглянемо формули, які лежать в основі розрахунку динамічних показників та використані в подальшому дослідженні:

Таблиця 3.1. Статистичні характеристики рядів динаміки

Показники динаміки	Базисні	Ланцюгові
Абсолютний приріст, Δt	$\Delta t = y_t - y_0$	$\Delta t = y_t - y_{t-1}$
Темп зростання, K_t	$K_t = \frac{y_t}{y_0}$	$K_t = \frac{y_t}{y_{t-1}}$
Темп приросту, T_t	$T_t = \frac{\Delta t}{y_0} \times 100$	$T_t = \frac{\Delta t}{y_{t-1}} \times 100$
Абсолютне значення 1% приросту $A\%$		$A\% = \frac{\Delta t}{T_t} = \frac{y_{t-1}}{100}$

Джерело: складено автором за даними [50]

Окрім цього, в роботі було також застосовано формули для розрахунку коефіцієнтів прискорення, випередження та еластичності, які наведено нижче:

$$K^I = \frac{\Delta t}{\Delta t_{t-1}}, \quad (3.1)$$

де Δt - абсолютний приріст в розрахунковому моменті;

Δ_{t-1} - абсолютний приріст в попередньому моменті.

$$K^{\text{вип}} = \frac{K'}{K''}, \quad (3.2)$$

де K' - темп зростання першого ряду;

K'' - темп зростання другого ряду.

$$E = \frac{\Delta Y}{Y} \div \frac{\Delta X}{X}, \quad (3.3)$$

де Y - базове значення результативної ознаки;

X - базове значення факторної ознаки;

ΔY - приріст результативної ознаки;

ΔX - приріст факторної ознаки.

Таблиця 3.2. Статистичні показники страхового ринку України

	Валові премії no-life	Валові премії life	Валові премії total	Чисті премії	Страхові премії ЮО	Страхові премії ФО	Премії перестраховальників
2009	20,442.10	827.30	21,269.40	12,658.00	8,646.50	5,949.00	7,784.10
2010	23,081.70	906.50	23,988.20	13,327.70	9,860.40	6,171.10	9,753.90
2011	21,347.10	1,346.40	22,693.50	17,970.00	11,102.80	7,478.70	4,723.50
2012	19,698.67	1,809.54	21,508.21	18,360.61	11,227.16	8,900.32	1,338.06
2013	26,185.16	2,476.68	28,661.84	20,663.73	12,872.96	10,267.47	5,521.42
2014	26,767.30	2,159.80	28,927.10	18,593.60	12,098.27	10,267.50	8,173.70
2015	29,736.00	2,186.60	31,922.60	22,354.90	12,115.40	10,239.50	7,381.10
2016	35,170.30	2,756.10	37,926.40	26,099.60	12,879.60	13,220.00	9,070.70
2017	40,518.10	2,913.70	43,431.80	28,493.30	12,937.70	15,555.60	14,938.50
2018	45,461.40	3,906.10	49,367.50	34,424.30	17,348.10	18,431.00	13,588.40
2019	53,001.20	4,624.00	57,625.20	39,586.00	19,034.80	21,632.00	12,334.40
2020	40,168.15	5,017.05	45,184.95	40,350.20	18,406.14	22,576.98	4,201.82
2021	43,011.00	5,883.00	48,894.00	45,987.00	19,092.00	27,912.00	1,890.00
2022	34,804.00	4,812.00	39,616.00	38,551.00	13,898.56	24,591.00	1,126.44
2023	41,851.00	5,164.00	47,015.00	46,011.00	17,203.00	28,755.00	1,057.00
2024	47,365.20	5,734.80	53,100.00	48,600.00	19,779.75	33,017.58	302.67

Джерело: складено автором за даними [18],[21],[22],[23],[24],[25]

На основі аналізу абсолютних показників страхових премій, отриманих від юридичних осіб у період з 2009 по 2024 рік, зафіксовано загальну позитивну тенденцію до зростання обсягів страхування підприємницької діяльності в Україні. Якщо у 2009 році обсяг страхових премій становив 8 646,5 млн грн, то у 2024 році він досяг рівня 19 779,7 млн грн, що свідчить про поступове розширення ринку, зростання довіри бізнесу до страхових інструментів та розвиток інституційного середовища.

Протягом досліджуваного періоду спостерігалися як роки інтенсивного зростання, наприклад: 2010, 2017, 2021, так і періоди спаду, серед яких найбільш різке падіння припало на 2022 рік - час початку повномасштабного вторгнення, що суттєво дестабілізувало економіку України загалом і ринок страхування зокрема. Однак навіть за таких складних умов у 2023 році зафіксовано значне відновлення обсягів страхових премій, яке продовжилося в 2024 році, що може свідчити про адаптацію бізнесу до умов ризику та зростання ролі страхування як інструменту фінансового захисту.

Також помітно зростання страхових премій, отриманих від фізичних осіб: з 5 949,0 млн грн у 2009 році до 33 017,58млн грн у 2024 році. Цей показник демонструє стійке зростання інтересу фізичних осіб до страхових послуг. Валові страхові премії (total) також зросли з 21 269,4 млн грн у 2009 році до 53 100,00млн грн у 2024 році. Найбільш значний приріст відбувся у 2019 році — 57 625,2 млн грн, що є найвищим значенням за весь досліджуваний період. Що стосується премій перестраховальників, то їхній обсяг має нестабільний характер, після пікових значень у 2017 - 2018 роках (14 938,5 та 13 588,4 млн грн відповідно), у подальші роки відбулося різке зниження до 302,67 млн грн у 2024 році.

Для кожного з показників розраховуються наступні показники:

- Базисний абсолютний приріст, як різниця значення показника в розрахунковому моменті та значення показника в початковому моменті

- Базисний темп зростання, як частку значення показника в розрахунковому моменті та значення показника в початковому моменті
- Базисний темп приросту, добуток числа 100 та частки базисного абсолютного приросту та значення показника в початковому моменті
- Ланцюговий абсолютний приріст, як різниця значення показника в розрахунковому моменті та значення показника в попередньому моменті
- Ланцюговий темп зростання, як частку значення показника в розрахунковому моменті та значення показника в попередньому моменті
- Ланцюговий темп приросту, добуток числа 100 та частки базисного абсолютного приросту та значення показника в попередньому моменті
- Абсолютне значення 1% приросту як частку абсолютного приросту та темпу приросту
- Різниця абсолютних приростів як різницю абсолютного приросту в розрахунковому моменті та абсолютного приросту в попередньому моменті
- Коефіцієнт прискорення як частку абсолютного приросту в розрахунковому моменті та абсолютного приросту в попередньому моменті

Розраховані показники для премій отриманих від ЮО наведено в наступній таблиці:

Таблиця 3.3: Розрахунок показників зростання страхових премій ЮО

Рік	Базисні показники зростання					Ланцюгові показники зростання				Різниця приростів	Коефіцієнт прискорення
	Страхові премії ЮО	Абсолютний приріст	Темп зростання	Темп приросту	1% приросту	Абсолютний приріст	Темп зростання	Темп приросту	1% приросту		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2009	8646.50										
2010	9860.40	1213.90	1.1404	14.04	86.47	1213.90	1.1404	14.04	86.47		
2011	11102.80	2456.30	1.2841	28.41	86.47	1242.40	1.1260	12.60	98.60	28.50	1.02
2012	11227.16	2580.66	1.2985	29.85	86.47	124.36	1.0112	1.12	111.03	-1118.04	0.10
2013	12872.96	4226.46	1.4888	48.88	86.47	1645.80	1.1466	14.66	112.27	1521.44	13.23
2014	12098.27	3451.77	1.3992	39.92	86.47	-774.69	0.9398	-6.02	128.73	-2420.49	-0.47
2015	12115.40	3468.90	1.4012	40.12	86.47	17.13	1.0014	0.14	120.98	791.83	-0.02
2016	12879.60	4233.10	1.4896	48.96	86.47	764.20	1.0631	6.31	121.15	747.07	44.60
2017	12937.70	4291.20	1.4963	49.63	86.47	58.10	1.0045	0.45	128.80	-706.10	0.08
2018	17348.10	8701.60	2.0064	100.64	86.47	4410.40	1.3409	34.09	129.38	4352.30	75.91
2019	19034.80	10388.30	2.2014	120.15	86.47	1686.70	1.0972	9.72	173.48	-2723.70	0.38
2020	18406.14	9759.64	2.1287	112.87	86.47	-628.66	0.9670	-3.30	190.35	-2315.36	-0.37
2021	19092.00	10445.50	2.2081	120.81	86.47	685.86	1.0373	3.7262	184.06	1314.51	-1.09
2022	13898.56	5252.06	1.6074	60.74	86.47	-5193.44	0.7280	-27.2022	190.92	-5879.30	-7.57

Продовження Таблиці 3.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2023	17203.00	8556.50	1.9896	98.96	86.47	3304.44	1.2378	23.7754	138.99	8497.88	-0.64
2024	19779.75	11133.25	2.2876	128.76	86.47	2576.75	1.1498	14.9785	172.03	-727.69	0.78

Джерело: складено автором на основі розрахунків

На основі результатів, представлених у таблиці 3, здійснено оцінку показників зростання страхових премій, отриманих від юридичних осіб за період 2009 - 2024 років. Ланцюгові показники демонструють нерівномірність змін з року в рік. Найбільш помітне зростання обсягів страхових премій спостерігалося у 2018 та 2019 роках (ланцюговий абсолютний приріст 4 410,4 млн грн і 1 686,7 млн грн відповідно), що свідчить про період активного розвитку ринку. Водночас у 2022 році зафіксовано значне скорочення (-5 193,4 млн грн), зумовлене впливом повномасштабних воєнних дій. Коливання значень коефіцієнта прискорення підтверджують нестабільність темпів приросту, зокрема у кризові роки (2022 р. - найнижче значення -7,57), а також різкі зміни у періоди економічного поживлення (наприклад, у 2018 р. - 75,91). Хоча ринок страхування підприємницької діяльності за аналізований період демонстрував стійке зростання, значні річні коливання темпів приросту та коефіцієнтів прискорення свідчать про його вразливість до економічних та політичних чинників.

Для кожного з макро показників розраховані наступні статистичні величини:

Таблиця 3.4. Статистичні величини

	Страхові премії ЮО	Страхові премії ФО	Валові премії	ВВП
Середнє арифметичне	14281.45	16560.30	37570.73	3228942.50
Середній приріст	695.83	1691.79	1989.41	421582.13
Середній темп зростання	1.053080	1.113060	1.058848	1.142141
Середній темп приросту	5.307979	11.306065	5.884821	14.214138

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Аналіз узагальнених статистичних характеристик свідчить, що серед усіх досліджуваних показників найвищий середній темп приросту зафіксовано у валового внутрішнього продукту України - 14,21%, що відображає динамічне зростання макроекономічної активності впродовж 2009 - 2024 років. Значний

середній приріст також характерний для страхових премій, отриманих від фізичних осіб (1691.79 млн грн, темп приросту - 11,31%), що може свідчити про зростання обізнаності населення щодо страхового захисту. Страхові премії, отримані від юридичних осіб, зростали помірно: середній приріст становив 695.83 млн грн, а середній темп приросту - 5,31%. Загальний обсяг валових страхових премій демонстрував стабільну динаміку з середнім приростом у 1989.41 млн грн та середнім темпом приросту 5,88%, що свідчить про поступове, але стійке розширення страхового ринку України.

Для порівняння страхових премій отриманих від юридичних та фізичних осіб був розрахований коефіцієнт випередження як часту темпу зростання першого та другого рядів.

Таблиця 3.5 Коефіцієнт випередження

Рік	
2010	1.0993
2011	1.0214
2012	0.8679
2013	0.8626
2014	0.8107
2015	0.8141
2016	0.6703
2017	0.5722
2018	0.6476
2019	0.6054
2020	0.5609
2021	0.4706
2022	0.3889
2023	0.4116
2024	0.4122

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Для порівняння страхових премій отриманих від юридичних осіб (результативна ознака) та показника валових премій в цілому та валового внутрішнього продукту України (факторні ознаки) розраховано коефіцієнт еластичності як часту частки приросту результативної ознаки та базового значення результативної ознаки та частки приросту факторної ознаки та базового значення факторної ознаки:

Таблиця 3.6. Коефіцієнти випередження та еластичності

Рік	Коефіцієнт випередження	Коефіцієнт еластичності	
	Страхові премії ФО	Валові премії	ВВП
2010	1.0993	1.0983	0.7577
2011	1.0214	4.2428	0.6434
2012	0.8679	26.5824	0.5501
2013	0.8626	1.4064	0.8243
2014	0.8107	1.1088	0.5580
2015	0.8141	0.8010	0.3437
2016	0.6703	0.6251	0.3042
2017	0.5722	0.4763	0.2190
2018	0.6476	0.7618	0.3475
2019	0.6054	0.7029	0.3585
2020	0.5609	1.0038	0.3142
2021	0.4706	0.9301	0.2427
2022	0.3889	0.7042	0.1297
2023	0.4116	0.8175	0.1607
2024	0.4122	0.9163	0.2728

Джерело: складено автором на основі розрахунків

На основі таблиці спостерігається чітка тенденція до зниження коефіцієнта випередження страхових премій, отриманих від фізичних осіб, у порівнянні з преміями, отриманими від юридичних осіб. Якщо у 2010–2011 роках цей показник перевищував 1 (1.0993 та 1.0214 відповідно), що свідчить про випередження темпів зростання фізичних осіб над юридичними, то з 2012 року

значення почали поступово знижуватися, досягнувши мінімального значення у 2022 році (0.3889). Це вказує на домінування темпів зростання премій від юридичних осіб у порівнянні з фізичними особами у довгостроковій перспективі.

Щодо коефіцієнта еластичності, найвищий рівень взаємозв'язку між страховими преміями юридичних осіб та валовими преміями спостерігався у 2012 році (26.5824), що свідчить про значну реакцію ринку юридичних осіб на зміни загального обсягу премій. Водночас у подальші роки значення коливались переважно в межах від 0.6 до 1.4, що є ознакою меншої, але стабільної еластичності. Коефіцієнт еластичності щодо ВВП демонструє спадну динаміку: від 0.7577 у 2010 році до 0.2728 у 2024 році. Така тенденція свідчить про поступове зменшення чутливості страхових премій юридичних осіб до змін загального економічного середовища в Україні.

З метою визначення тенденції розвитку було використано лінійну функцію, яка задається формулою: $Y = a + b * t$. Параметри a і b знаходимо способом найменших квадратів з використанням наступних формул:

$$\sum Y = n * a + b * \sum t, \quad (3.4)$$

$$\sum y * t = a * \sum t + b * \sum t^2, \quad (3.5)$$

Ця система значно спрощується, якщо за початок відліку взяти середину ряду. Тоді $t=0$ і система матиме такий вигляд:

$$\sum Y = n * a, \quad (3.6)$$

$$\sum y * t = b * \sum t^2, \quad (3.7)$$

В результаті для визначення a та b можна використати наступні рівняння:

$$a = \frac{\sum y}{n}, \quad (3.8)$$

$$b = \frac{\sum y * t}{\sum t^2}, \quad (3.9)$$

Період з 2009 по 2024 роки

Після проведення розрахунків значення $a = 14\,281.45$, а значення $b = 666.41$;

Отже тенденцію поведінки показника страхових премій від юридичних осіб можна визначити функцією $Y = 14281.45 + 666.41 * t$. Це означає, що при кожному наступному році, обсяг страхових премій, отриманих від юридичних осіб, зростає в середньому на 666.41 млн грн. Початкове значення тренду $a = 14\,281.45$ відображає умовну базову величину премій у центральній точці ряду.

Застосування методу найменших квадратів дозволило отримати рівняння лінійного тренду, яке свідчить про наявність стійкого довгострокового зростання обсягів премій. Це підтверджується раніше проведеним аналізом базисних і ланцюгових темпів зростання, за якими протягом 2009–2024 років показник продемонстрував значне підвищення. Значення коефіцієнтів рівняння тренду – $a = 14\,281.45$ та $b = 666.41$ відображають початковий рівень та середньорічну зміну показника, яка узгоджується зі значеннями середнього абсолютного приросту та середнього темпу приросту, розрахованими в попередньому аналізі. Зокрема, позитивне значення коефіцієнта b свідчить про загальну тенденцію до зростання, попри наявність окремих років з негативною динамікою, наприклад, 2022 рік.

Для уточнення отриманої лінійної моделі тренду та оцінки її статистичної надійності було проведено регресійний аналіз за допомогою програмного пакету EViews, що широко використовується у прикладній економіці для побудови моделей з елементами математичного моделювання. Як база для моделювання використовувалися фактичні статистичні дані щодо обсягу страхових премій, отриманих від юридичних осіб упродовж 2009–2024 років.

Dependent Variable: Y
 Method: Least Squares
 Date: 05/24/25 Time: 21:11
 Sample: 1 16
 Included observations: 16

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	14281.45	453.2331	31.51016	0.0000
T	666.4127	98.32007	6.777993	0.0000
R-squared	0.766438	Mean dependent var	14281.45	
Adjusted R-squared	0.749755	S.D. dependent var	3624.087	
S.E. of regression	1812.932	Akaike info criterion	17.95975	
Sum squared resid	46014138	Schwarz criterion	18.05632	
Log likelihood	-141.6780	Hannan-Quinn criter.	17.96469	
F-statistic	45.94119	Durbin-Watson stat	1.444011	
Prob(F-statistic)	0.000009			

Рисунок 3.9 – Результати оцінювання параметрів лінійної регресійної моделі методом найменших квадратів

Джерело: програмний пакет EViews

За результатами розрахунків встановлено, що модель характеризується достатньо високим рівнем пояснювальної здатності, коефіцієнт детермінації становить 0,766, що свідчить про те, що майже 77% варіації обсягу страхових премій пояснюється впливом фактору часу. Статистична значущість моделі підтверджується високими значеннями t-статистики для коефіцієнтів (31.51 та 6.78 відповідно) при нульових р-значеннях, що вказує на надійність оцінених параметрів.

F-критерій Фішера (45.94; $p = 0.000009$) засвідчує загальну адекватність моделі. Значення статистики Дарбіна-Ватсона (1.44) не виявляє суттєвої автокореляції залишків. Середньорічне зростання страхових премій у моделі становить 666.41 млн грн, що підтверджує виявлену раніше позитивну динаміку розвитку страхового захисту підприємницької діяльності. Отже, побудована модель є коректною за основними критеріями статистичної якості та може бути використана для подальшого аналізу та формулювання обґрунтованих висновків щодо розвитку ринку страхових послуг.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	1.075111	Prob. F(2,12)	0.3720
Obs*R-squared	2.431308	Prob. Chi-Square(2)	0.2965

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 05/24/25 Time: 21:56

Sample: 1 16

Included observations: 16

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	28.36829	451.2930	0.062860	0.9509
T	10.90478	98.11305	0.111145	0.9133
RESID(-1)	0.360231	0.279445	1.289096	0.2217
RESID(-2)	-0.300798	0.286179	-1.051083	0.3139
R-squared	0.151957	Mean dependent var	4.83E-13	
Adjusted R-squared	-0.060054	S.D. dependent var	1751.459	
S.E. of regression	1803.284	Akaike info criterion	18.04492	
Sum squared resid	39021980	Schwarz criterion	18.23807	
Log likelihood	-140.3594	Hannan-Quinn criter.	18.05481	
F-statistic	0.716740	Durbin-Watson stat	2.226276	
Prob(F-statistic)	0.560779			

Рисунок 3.10 – Результати перевірки на автокореляцію залишків моделі за допомогою LM-тесту

Джерело: програмний пакет EViews

Окрім цього, для уточнення результатів та підтвердження відсутності автокореляції залишків було застосовано тест Бреуша–Годфрі (LM-тест) другого порядку. Отримані результати свідчать про відсутність серійної автокореляції. Це підтверджує коректність побудованої регресійної моделі з позиції одного з ключових припущень класичної лінійної регресії незалежності залишків.

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	2.243549	Prob. F(2,13)	0.1455
Obs*R-squared	4.105516	Prob. Chi-Square(2)	0.1284
Scaled explained SS	3.355363	Prob. Chi-Square(2)	0.1868

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 05/24/25 Time: 22:22

Sample: 1 16

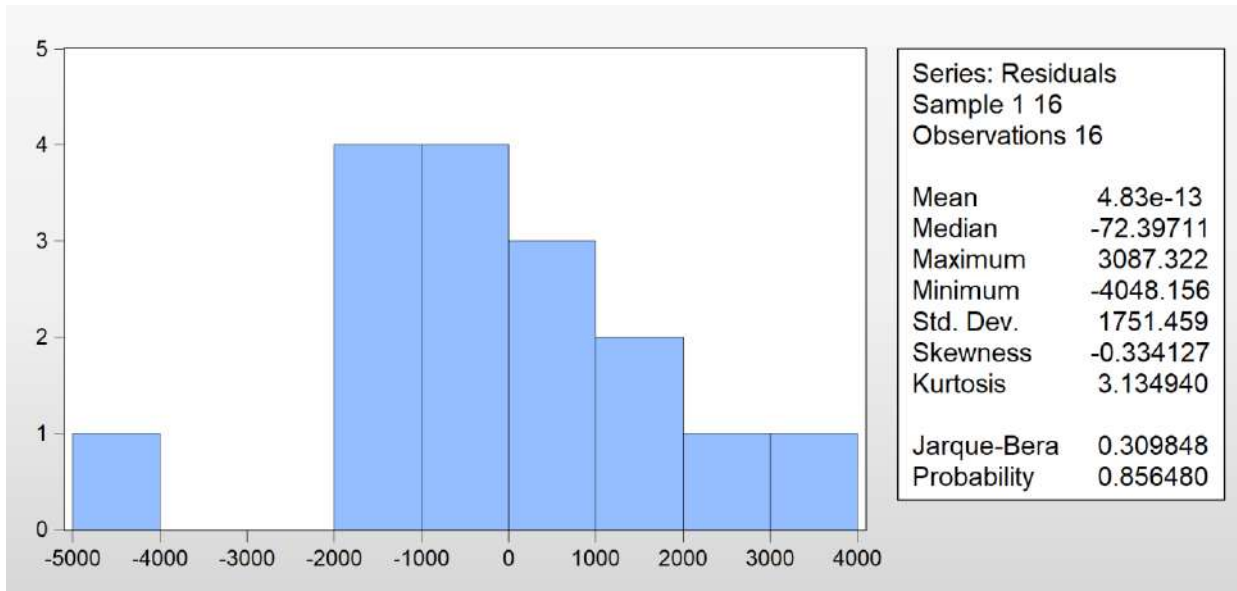
Included observations: 16

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	3480176.	1512265.	2.301300	0.0386
T^2	-28437.27	53182.79	-0.534708	0.6019
T	446798.5	217984.6	2.049679	0.0611
R-squared	0.256595	Mean dependent var		2875884.
Adjusted R-squared	0.142225	S.D. dependent var		4339887.
S.E. of regression	4019437.	Akaike info criterion		33.41854
Sum squared resid	2.10E+14	Schwarz criterion		33.56340
Log likelihood	-264.3483	Hannan-Quinn criter.		33.42596
F-statistic	2.243549	Durbin-Watson stat		2.174014
Prob(F-statistic)	0.145535			

Рисунок 3.11 – Результати тесту Вайта на наявність гетероскедастичності залишків регресійної моделі

Джерело: програмний пакет EViews

Для перевірки ще одного ключового припущення - гомоскедастичності залишків, було застосовано тест Уайта на гетероскедастичність. Результати тесту свідчать про незначущість гіпотези про наявність гетероскедастичності. Високі значення p-value для всіх критеріїв вказують на те, що залишки моделі мають сталу дисперсію, що забезпечує стабільність та надійність оцінок параметрів моделі. Тож гетероскедастичність у моделі відсутня, і регресійна модель відповідає ще одному важливому критерію якості.

Рисунок 3.12 – Гістограма залишків та результати тесту Жарка-Бера на нормальність розподілу

Джерело: програмний пакет EViews

У рамках перевірки припущення про нормальний розподіл залишків побудованої регресійної моделі було застосовано тест Жарка–Бера. Отримане значення статистики Jarque–Bera становить 0.3098 при p -рівні значущості 0.8565, що значно перевищує критичне значення 0.05. Це дає підстави не відхилити нульову гіпотезу про нормальність розподілу залишків. Додатково, значення Skewness (-0.33) та Kurtosis (3.13) свідчать про близькість розподілу залишків до нормального, оскільки наближені до теоретичних параметрів нормального розподілу 0 та 3 відповідно. Таким чином, результати тесту підтверджують, що залишки моделі є нормально розподіленими, що відповідає одній із ключових умов застосування методу найменших квадратів і свідчить про статистичну адекватність моделі.

З метою візуального порівняння реальних даних із теоретичними значеннями, отриманими на основі побудованої моделі, було побудовано графік фактичної та розрахованої динаміки страхових премій, отриманих від юридичних осіб у період 2009–2024 років. Така графічна інтерпретація дозволяє наочно продемонструвати відповідність трендової лінії загальній тенденції розвитку досліджуваного показника:

Рисунок 3.13 – Динаміка фактичних і теоретичних значень страхових премій, отриманих від юридичних осіб в період з 2009 по 2024 рік

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Таблиця 3.7 Фактичні та теоретичні значення

Рік	Фактичні значення	Теоретичні значення
1	2	3
2009	8646,50	9283,35
2010	9860,40	9949,76
2011	11102,80	10616,18
2012	11227,16	11282,59
2013	12872,96	11949,00
2014	12098,27	12615,41
2015	12115,40	13281,83
2016	12879,60	13948,24
2017	12937,70	14614,65
2018	17348,10	15281,07
2019	19034,80	15947,48
2020	18406,14	16613,89
2021	19092,00	17280,30

1	2	3
2022	13898,56	17946,72
2023	17203,00	18613,13
2024	19779,75	19279,54

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Візуалізація підтверджує наявність загальної висхідної тенденції. При цьому можна спостерігати порівняно значні відхилення фактичних значень через зменшення ринку в роки війни. Тому доцільним є виконання розрахунку за період з 2009 по 2021 роки.

Період з 2009 по 2021 роки

Після проведення розрахунків значення $a = 13\ 663.22$, а значення $b = 859.36$;

Dependent Variable: Y
Method: Least Squares
Date: 05/25/25 Time: 17:05
Sample: 1 13
Included observations: 13

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	13663.22	361.8270	37.76174	0.0000
T	859.3591	96.70232	8.886644	0.0000
R-squared	0.877740	Mean dependent var		13663.22
Adjusted R-squared	0.866626	S.D. dependent var		3572.208
S.E. of regression	1304.586	Akaike info criterion		17.32580
Sum squared resid	18721382	Schwarz criterion		17.41271
Log likelihood	-110.6177	Hannan-Quinn criter.		17.30793
F-statistic	78.97244	Durbin-Watson stat		1.121731
Prob(F-statistic)	0.000002			

Рисунок 3.14 – Результати оцінювання параметрів лінійної регресійної моделі методом найменших квадратів

Джерело: програмний пакет EViews

Коефіцієнт детермінації, який становить 0,87 та високі значення t-статистики для коефіцієнтів (37.76 та 8.88 відповідно) при нульових р-значеннях підтверджують статистичну значущість моделі.

F-критерій Фішера (78.97; $p = 0.000002$) аналогічно до попереднього періоду засвідчує загальну адекватність моделі. Значення статистики Дарбіна-Ватсона (1.12) не виявляє суттєвої автокореляції залишків.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	1.651179	Prob. F(2,9)	0.2450
Obs*R-squared	3.489628	Prob. Chi-Square(2)	0.1747

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 05/25/25 Time: 17:14

Sample: 1 13

Included observations: 13

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-5.205906	342.5131	-0.015199	0.9882
T	-3.069225	91.82973	-0.033423	0.9741
RESID(-1)	0.572403	0.317133	1.804928	0.1046
RESID(-2)	-0.311272	0.320311	-0.971782	0.3566
R-squared	0.268433	Mean dependent var	-1.14E-12	
Adjusted R-squared	0.024577	S.D. dependent var	1249.046	
S.E. of regression	1233.601	Akaike info criterion	17.32092	
Sum squared resid	13695946	Schwarz criterion	17.49475	
Log likelihood	-108.5860	Hannan-Quinn criter.	17.28519	
F-statistic	1.100786	Durbin-Watson stat	2.092791	
Prob(F-statistic)	0.398069			

Рисунок 3.15 – Результати перевірки на автокореляцію залишків моделі за допомогою LM-тесту

Джерело: програмний пакет EViews

Як і для попереднього періоду, для уточнення результатів та підтвердження відсутності автокореляції залишків було застосовано LM-тест другого порядку, який показав відсутність серійної автокореляції.

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	2.579162	Prob. F(2,10)	0.1250
Obs*R-squared	4.423854	Prob. Chi-Square(2)	0.1095
Scaled explained SS	2.287394	Prob. Chi-Square(2)	0.3186

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 05/25/25 Time: 17:17

Sample: 1 13

Included observations: 13

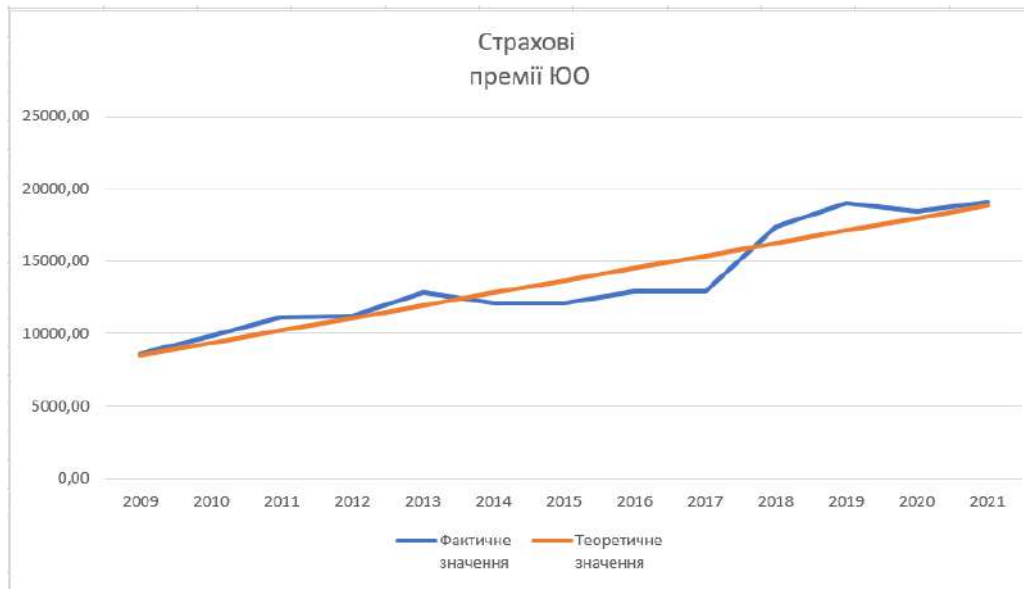
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	2375330.	670159.8	3.544423	0.0053
T^2	-66801.67	35821.55	-1.864846	0.0918
T	154021.9	118806.6	1.296408	0.2240
R-squared	0.340296	Mean dependent var	1440106.	
Adjusted R-squared	0.208356	S.D. dependent var	1801405.	
S.E. of regression	1602789.	Akaike info criterion	31.61156	
Sum squared resid	2.57E+13	Schwarz criterion	31.74194	
Log likelihood	-202.4752	Hannan-Quinn criter.	31.58477	
F-statistic	2.579162	Durbin-Watson stat	2.163323	
Prob(F-statistic)	0.124952			

Рисунок 3.16 – Результати тесту Вайта на наявність гетероскедастичності залишків регресійної моделі

Джерело: програмний пакет EViews

Результати тесту свідчать про незначущість гіпотези про наявність гетероскедастичності.

Побудуємо графік фактичних та теоретичних показників, та продовжимо теоретичні значення до 2024 року.

Рисунок 3.17 – Динаміка фактичних і теоретичних значень страхових премій, отриманих від юридичних осіб в період з 2009 по 2021 рік

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Таблиця 3.8 Фактичні та теоретичні значення

Рік	Фактичні значення	Теоретичні значення
2009	8646,50	8507,06
2010	9860,40	9366,42
2011	11102,80	10225,78
2012	11227,16	11085,14
2013	12872,96	11944,50
2014	12098,27	12803,86
2015	12115,40	13663,22
2016	12879,60	14522,58
2017	12937,70	15381,94
2018	17348,10	16241,29
2019	19034,80	17100,65
2020	18406,14	17960,01
2021	19092,00	18819,37

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Розрахунки по даних без врахування років війни дає більш точну модель, що підтверджується проведеним аналізом. Якщо продовжити розрахунок для років з 2022 по 2024 то буде отримано наступні результати:

Таблиця 3.9 Фактичні та теоретичні значення

Рік	Фактичні значення	Теоретичні значення
2022	13898,56	19678,73
2023	17203,00	20538,09
2024	19779,75	21397,45

Джерело: складено автором на основі розрахунків

Різниця між фактичними показниками за роки війни та теоретичними значеннями, побудованими згідно моделі за період з 2009 по 2021 роки показує наскільки сильного негативного впливу завдала війна на ринок страхових послуг.

Загалом, модель тренду побудована як за першим, так і за другим періодом підтверджує загальну висхідну динаміку розвитку страхування підприємницької діяльності та дозволяє описати її кількісно. На жаль, через військові дії використання отриманих результатів для екстраполяції показника в наступних роках ускладнене через суттєву зміну стану економіки України.

3.3 **Можливості для розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків в післявоєнний період**

Страховий захист підприємницької діяльності є невід'ємною складовою стійкого економічного розвитку, особливо у країнах, що переживають глибокі кризи та масштабні трансформації. Для України, яка наразі перебуває в умовах війни, питання відновлення економіки та підтримки бізнесу набуває стратегічного значення. Після завершення бойових дій перед державою та бізнес-середовищем постане завдання формування ефективних механізмів управління ризиками, де страхування відіграватиме ключову роль. Майбутній

післявоєнний період вимагатиме модернізації страхового ринку, розширення інструментів страхового покриття та адаптації існуючих страхових продуктів до нових викликів. Важливими напрямками можуть стати державна підтримка страхування, залучення міжнародних страхових компаній, розвиток перестраховання та впровадження новітніх технологій у сфері оцінки ризиків. У цьому підрозділі буде проаналізовано можливі шляхи розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків у післявоєнний період, з урахуванням економічних, правових та соціальних факторів, що визначатимуть відновлення бізнес-середовища в Україні.

Важливим показником рівня розвитку страхового ринку є рівень проникнення страхування, який визначається як співвідношення валових страхових премій до валового внутрішнього продукту (ВВП). В Україні цей показник має тенденцію до зниження: у 2021 році він становив 0,9%, а у 2022 році 0,76%. Надалі зниження продовжилося аж до 0,69% в 2024 році. Для порівняння, у розвинених країнах цей показник значно вищий: у Нідерландах – 9,4%, у Франції – 10,6%, в Італії – 7,9%, у США – 12,4%, у Великій Британії – 11,3%. Оптимальним вважається рівень проникнення страхування у діапазоні 8-12%, тоді як в Україні середній показник складає лише 0,91%. Це свідчить про відносно незначний вплив страхового ринку на економіку та його низький рівень розвитку у порівнянні з іншими країнами. Отже, низький рівень проникнення страхування в Україні вказує на необхідність докорінних змін у функціонуванні страхового ринку. [52]

Для оцінки перспектив розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків у післявоєнний період необхідно проаналізувати ключові фактори, що впливають на цю сферу. Враховуючи складність економічних, політичних, соціальних та технологічних змін, які супроводжуватимуть процес відновлення країни, важливо виділити основні виклики та потенційні напрями їх подолання. Одним із ефективних аналітичних підходів для системного розгляду впливових чинників є PEST-аналіз, який дозволяє визначити, як зовнішнє середовище формує можливості та бар'єри для розвитку страхового ринку. Аналіз

політичних, економічних, соціальних та технологічних аспектів допоможе виявити актуальні проблеми, оцінити перспективи їх вирішення та запропонувати напрямки вдосконалення страхового захисту підприємницької діяльності.

Наступна таблиця містить узагальнену характеристику ключових факторів, які впливають на розвиток страхового ринку в Україні, а також потенційні можливості для його розширення та адаптації до умов післявоєнного періоду. Подальший аналіз дозволить деталізувати окремі варіанти розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків.

Таблиця 3.10 PEST-аналіз сучасних викликів та варіантів розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків у післявоєнний період

Фактор	Поточний стан та проблеми страхування підприємницьких ризиків	Можливості для розвитку та вдосконалення
1	2	3
Політичний	<ul style="list-style-type: none"> • Спрощення регуляторних вимог. • Слабка міжнародна інтеграція. • Недостатня державна підтримка страхового ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Посилення регуляторного впливу; • Впровадження в дію оновленого закону України «Про страхування». • Розвиток державно-приватного партнерства у сфері страхування.

1	2	3
Економічний	<ul style="list-style-type: none"> • Зменшення кількості страховиків, страхувальників. • Скорочення договорів страхування. • Ріст кількості не покритих збитків від дії страхових випадків. • Виклики та загрози стабільності страхового ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Формування нових програм страхування ризиків у сферах будівництва, енергетики, кіберстрахування, інфраструктурних проєктів, фінансовому секторі. • Розширення інвестиційних програм для підтримки реального сектору економіки. • Розвиток страхування інвестиційних ризиків.
Соціальний	<ul style="list-style-type: none"> • Низька платоспроможність населення. • Масова міграція населення. • Низький рівень довіри до учасників страхового ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Збереження та зміцнення рівня довіри до учасників страхового ринку. • Розвиток корпоративної культури у сфері страхування. • Посилення брендингу страховиків та впровадження стандартів якості страхових послуг. • Стимулювання підготовки кадрів через освітні програми.

1	2	3
Технологічний	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність програм страхування воєнних ризиків. • Низький рівень впровадження страхування кіберризиків у бізнесі. • Обмежені можливості онлайн страхування. • Обмежена інтеграція Big Data та AI в оцінку ризиків. • Повільна адаптація страхового ринку до цифрових фінансових технологій. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розширення переліку страхових послуг та підвищення їх якості. • Впровадження інформаційних систем в управління ризиками. • Цифровізація страхового ринку. • Впровадження блокчейн-технологій. • Автоматизація страхових виплат. • Інтеграція новітніх технологій у страхову сферу. • Впровадження персоналізованих страхових продуктів.

Джерело: складено автором на основі даних [51], [54]

У частині політичного сектору впливу на страховий ринок у післявоєнний період окремої уваги заслуговує проблема спрощених регуляторних вимог, які були введені під час воєнного стану для забезпечення безперебійної діяльності страховиків. Попри тимчасову необхідність таких заходів, у майбутньому повернення до чітких нормативних стандартів стане важливим фактором стабілізації страхового ринку. Відновлення регуляторного контролю дозволить запобігти фінансовим порушенням, зміцнити довіру до страховиків та забезпечити їхню стійкість.

Не менш важливим питанням є повноцінна імплементація оновленого закону України «Про страхування», який має врегулювати низку процедур та забезпечити більш ефективний нагляд за діяльністю страхових компаній. Його реалізація у післявоєнний період сприятиме підвищенню прозорості ринку, зменшенню фінансових ризиків та розширенню можливостей страхового покриття для бізнесу. Також розвиток державно-приватного партнерства у сфері страхування відіграватиме важливу роль у покритті післявоєнних ризиків. Запровадження державних гарантій та субсидованих страхових програм сприятиме активному залученню приватного капіталу у процес відновлення економіки. Це дозволить не лише компенсувати частину втрат підприємств, а й забезпечити довгострокову фінансову стабільність страхового ринку. [51]

У частині економічного сектору впливу на розвиток страхового ринку у післявоєнний період першочерговим завданням стане відновлення фінансової стабільності галузі, посилення її інвестиційної привабливості та ефективна інтеграція страхових ресурсів в економіку. Однією з ключових проблем, що потребуватиме вирішення, є використання страхування для ухилення від оподаткування та виведення капіталу. Окремі суб'єкти господарювання використовували страхові механізми у схемах тіньового обігу капіталу та відмивання нелегальних коштів, що призводило до зниження надходжень у бюджети різних рівнів і гальмувало економічний розвиток. Після завершення війни посилення регуляторного контролю та вдосконалення законодавчої бази дозволить мінімізувати такі схеми та забезпечить більшу прозорість операцій у страховому секторі.

Важливим аспектом є інвестиційний потенціал страхового ринку, який у розвинених країнах спрямовується на фінансування стратегічних галузей економіки. В Україні механізми ефективного використання страхових резервів залишаються нерозвиненими, що обмежує можливості їх залучення у відбудову країни. У післявоєнний період необхідно створити механізми залучення страхових активів у державні інвестиційні та інноваційні проекти, що забезпечить відновлення критичної інфраструктури та підтримку пріоритетних

галузей. Державні гарантії таких інвестицій сприятимуть активному залученню страхових компаній до фінансування відбудови країни.

У післявоєнний період важливо також розвивати страхування інвестиційних ризиків, орієнтуючись на підприємства галузі ВПК, що буде пріоритетним елементом економічної відбудови. Страхування таких ризиків дозволить знизити невизначеність та привабити інвестиції у стратегічно важливі для відновлення країни сектори. Підприємства ВПК, що займаються виробництвом техніки, озброєння та критичної інфраструктури, потребують спеціалізованих страхових продуктів, які б покривали ризики, пов'язані з політичними, економічними та військовою нестабільністю. Відповідні програми можуть включати страхування інвестицій від бойових дій, втрат через руйнування інфраструктури, а також забезпечення захисту технологій і інтелектуальної власності в умовах відновлення країни. Це допоможе зберегти і захистити капіталовкладення, підтримати національний виробничий сектор та забезпечити належне відновлення ключових економічних галузей.

Низька рентабельність страхової діяльності залишається ще однією проблемою, що обмежує її розвиток. Це, у свою чергу, знижує інвестиційну привабливість галузі, адже потенційні інвестори не бачать у страховому бізнесі стабільних можливостей для отримання прибутку. Для подолання цієї проблеми після війни необхідно оптимально збалансувати інтереси всіх учасників страхових відносин – страхувальників, страховиків, інвесторів та держави. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності страхового ринку та його капіталізації.

Також варто розглянути підвищення рівня управління страховими компаніями, оскільки недостатньо розвинений менеджмент призводить до низької мобільності компаній, приховування реальних фінансових показників і, зрештою, втрати довіри до страховиків. Після війни розвиток корпоративного управління та прозорої фінансової звітності стане важливим фактором стабілізації та підвищення ефективності страхового ринку. Воєнний стан значно посилив економічні виклики для страхового сектору. Втрата клієнтів через

міграцію, знищення бізнесів та економічну нестабільність суттєво скоротила обсяг страхових операцій. У післявоєнний період розширення спектра страхових програм для ключових секторів економіки: будівництва, енергетики, інфраструктури - стане необхідним кроком для підтримки відновлення країни. [51], [54]

У частині соціального сектору впливу на страховий ринок ключовими викликами у післявоєнний період залишатимуться низька платоспроможність населення та недостатній рівень довіри до страхових компаній. Війна значно поглибила ці проблеми, спричинивши масову міграцію, втрату джерел доходу у значної частини громадян та економічну нестабільність, що безпосередньо вплинуло на попит на страхові послуги.

Варто виділити, що відновлення довіри населення до страхового ринку буде одним із основних завдань у післявоєнний період. Підвищення якості страхових послуг та прозорість діяльності страховиків мають стати пріоритетними напрямками роботи як для держави, так і для страхових компаній. Регулятору необхідно забезпечити чіткий нагляд за дотриманням стандартів страхування, а страховикам - працювати над посиленням своєї ділової репутації та впровадженням ефективних механізмів взаємодії з клієнтами.

Пріоритетним питанням є популяризація культури страхування серед населення. Для цього необхідні заходи з фінансової грамотності, інформування про переваги страхового захисту та стимулювання громадян до активного використання страхових продуктів. Розширення програм соціального та медичного страхування, зокрема розвиток системи добровільного медичного страхування, дозволить залучити ширші верстви населення до страхових відносин. Особливо важливим завданням стане утримання та подальше нарощення рівня довіри до страхового ринку. Це можливо завдяки вдосконаленню клієнтоорієнтованих підходів, гарантуванню виконання страхових зобов'язань та створенню ефективних механізмів захисту прав страхувальників.

Слід також акцентувати увагу на розвитку кадрового потенціалу у страховому секторі, адже післявоєнний період супроводжуватиметься дефіцитом кваліфікованих кадрів через масову міграцію та зміну ринку праці. Для подолання цієї проблеми необхідно впроваджувати стимулюючі освітні програми для підготовки страхових фахівців, розширювати співпрацю між страховими компаніями та вищими навчальними закладами та запроваджувати спеціалізовані курси з фінансового та страхового менеджменту. Важливим напрямом може стати програма заохочення студентів до працевлаштування у страховому секторі, що включатиме гранти на навчання, оплачувані стажування та адаптаційні програми для молодих фахівців. Такі заходи сприятимуть не лише відновленню кадрового потенціалу страхового ринку, а й підвищенню загального рівня компетентності спеціалістів у галузі. [51], [54]

У частині технологічного вектору впливу на страховий ринок у післявоєнний період ключовими викликами залишатимуться неефективність внутрішніх процесів управління страховими компаніями, недостатній рівень цифровізації та відсутність страхових механізмів для покриття воєнних і післявоєнних ризиків. Війна продемонструвала слабкі місця у технологічній інфраструктурі страхового сектору, а також необхідність впровадження інноваційних рішень для підвищення його стійкості та ефективності. Особливого значення набуває цифровізація страхового ринку, яка дозволить страховим компаніям адаптувати свою діяльність до сучасних викликів. Розвиток онлайн-страхування, впровадження мобільних додатків для оформлення страхових полісів, сплати рахунків та подання заявок стануть важливими елементами післявоєнного періоду. Це дозволить клієнтам швидко та без зайвих процедур отримувати страхові послуги, а страховикам – автоматизувати процеси та скоротити операційні витрати.

Окремої уваги заслуговує використання штучного інтелекту та машинного навчання у страхових процесах. Алгоритми можуть аналізувати великі обсяги даних, автоматизувати оцінку ризиків, ухвалення рішень щодо видачі полісів та врегулювання страхових випадків. Це значно підвищить ефективність роботи

страховиків та скоротить час обробки заявок клієнтів. Суттєвий вплив на післявоєнне відновлення матиме інтеграція технологій розпізнавання зображень та відео для оцінки страхових випадків. Наприклад, після ДТП або пошкодження майна клієнт зможе надати цифрові зображення через мобільний додаток, що дозволить автоматизовано оцінити збитки та прискорити виплату компенсації.

Важливим кроком стане використання блокчейн-технологій у страховій діяльності. Вони забезпечать високий рівень безпеки даних, прозорість угод та унеможливають шахрайство, що особливо актуально в умовах післявоєнного відновлення. Блокчейн можна використовувати для перевірки достовірності даних про застраховане майно, транспортні засоби, що підвищить рівень довіри до страхового ринку. Також у післявоєнний період розвиток аналітики великих даних (Big Data) стане важливим інструментом прогнозування ринкових тенденцій та адаптації страхових продуктів під потреби клієнтів. Використання статистичних алгоритмів дозволить страховим компаніям краще аналізувати ризики та розробляти персоналізовані страхові рішення.

Не можна оминати увагою і впровадження страхування на основі даних IoT, що дозволить оцінювати ризики у режимі реального часу та розраховувати страхові премії залежно від фактичної ймовірності настання страхових випадків. Наприклад, страхові компанії зможуть використовувати сенсори та телеметрію для моніторингу стану майна, транспортних засобів чи об'єктів інфраструктури, що значно покращить управління страховими ризиками. Особливої уваги заслуговує розвиток страхових продуктів для покриття воєнних та післявоєнних ризиків. Після завершення бойових дій страховий ринок має адаптувати свої продукти до нових загроз, зокрема розробити механізми страхування наслідків вибухонебезпечних предметів, пошкоджень інфраструктури та компенсації збитків підприємств, постраждалих від військових дій. [51], [53]

Післявоєнне відновлення страхового ринку України потребуватиме комплексного підходу, що враховуватиме політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори. Посилення регуляторного контролю, розвиток державно-приватного партнерства, залучення страхових резервів до інвестиційних

проектів та цифровізація страхових послуг стануть основними напрямками його модернізації. Розширення страхових продуктів, зокрема страхування воєнних ризиків, впровадження інноваційних фінансових технологій та підвищення довіри до страховиків дозволять зміцнити позиції ринку та підвищити його роль у відновленні економіки. Реалізація цих заходів сприятиме стабільному розвитку страхового сектору та його інтеграції в міжнародну фінансову систему.

3.4 Перспективи та рекомендації щодо сталого розвитку страхового захисту підприємницької діяльності в Україні

Розглянувши детально статистичні показники розвитку страхового захисту підприємницької діяльності в Україні можна зробити висновок, що цей сегмент розвивається суттєво повільніше ніж страховий сегмент для фізичних осіб. В 2009 році страхові премії юридичних осіб за рік становили 8,646.50 млн. грн., а для фізичних осіб – 5,949.00 млн. грн. За об'ємом страховий ринок для юридичних осіб був більший на 31 відсоток. В 2020 році співвідношення змінилося на протилежне. Премії, отримані від юридичних осіб становили 18,406.14 млн. грн., а премії, отримані від фізичних осіб – 22,576.98 млн. грн. Тобто вже сегмент ринку для фізичних осіб став більший за сегмент для юридичних осіб на 18%. Аналіз пропозицій страхових компаній на даний момент показав що навіть не всі компанії з ТОП-10 ринку страхових послуг України пропонують послуги для захисту підприємницьких ризиків. Темпи розвитку страхового захисту підприємницької діяльності також є суттєво повільнішими ніж зростання ВВП України. Об'єм страхових послуг із захисту підприємницьких ризиків зріс з 2009 року по 2020 рік на 113%, а ВВП за цей час зріс на 359%.

Під час повномасштабних військових дій, які ведуться на території нашої країни, складно говорити. Тому спробуємо розглянути перспективи розвитку та надати рекомендації після перемоги України.

Страховий захист не є ринком, який може розвиватися незалежно від інших секторів економіки країни. Без росту реальної економіки країни розвиток страхових послуг неможливий. Припустимо, що економіка України після перемоги у війні отримає значний поштовх для розвитку у вигляді іноземних інвестицій та компаній. За таких умов страховий ринок захисту підприємницьких ризиків отримає сприятливі умови для значного якійсний ті кількісний зросту. Значним позитивним фактором має стати велика кількість інвестиційних програм під наглядом та/або управлінням іноземних інвесторів, які принесуть багаторічний досвід страхування, оцінки ризиків, можливість використання західного капіталу.

Розглянувши ситуацію з різних точок зору можна надати наступні рекомендації:

- Активне залучення іноземних компаній як окремих гравців ринку, так і як співучасників глобальних проектів
- Популяризація страхових послуг шляхом проведення семінарів, конференцій та інших заходів з метою розповсюдження культури страхування
- Державні програми для залучення підприємців для початку роботи зі страховими компаніями як інформаційно, так і фінансово через прямі програми, або опосередковано (наприклад через пільги оподаткування)
- Вирішення проблеми недостатньої кількості коштів для перестраховування шляхом організації державної перестраховальної компанії, або пулу страхових компаній
- Стимулювання виникнення ринку інформаційно-консультативних послуг для страхових компаній, єдиних рейтингових баз даних для збільшення ефективності операційної роботи страхових компаній
- Детальні регламенти надавання страхових послуг, що зробить його прозорішим для клієнтів та спростить вирішення спірних ситуацій

Додатковими позитивними факторами можуть стати: розвиток фондового ринку України, що дозволить страховим компаніям використовувати цінні

папери як частину портфеля активів та загальне якісне і кількісне зростання виробництва в Україні.

Важливим фактором успішного розвитку та збільшення конкурентоспроможності є розвиток інформаційних систем страхових компаній, які дозволяють автоматизувати бізнес процесів, спрощувати та прискорювати обробку інформації та надавати оптимізовані пропозиції для клієнтів. Розвиток інформаційного забезпечення страхових компаній має стати пріоритетом для внутрішнього вдосконалення.

Цільові державні програми розвитку напрямку страхування підприємницьких ризиків, спираючись на досвід та ресурси іноземних інвесторів, зможуть дозволити подолати негативний тренд повільного розвитку цього напрямку бізнесу разом з розвитком післявоєнної економіки країни.

ВИСНОВКИ

В роботі розглянуто теоретичні засади страхового захисту ризиків підприємницької діяльності, принципи функціонування та роль в економіці нашої країни. Страхування підприємницьких ризиків суттєво відрізняється від ризикового страхування фізичних осіб через суттєво більш складні внутрішні процеси, необхідність надання комплексних пропозицій для потенційних клієнтів та вимоги до експертів, що виконують операційну та аналітичну роботу.

Страхування підприємницьких ризиків характеризується різноманітністю видів ризиків, які можуть бути предметом страхового захисту та значим зв'язком між ними. Робота з підприємцями вимагає від страхових компаній збору дуже значного об'єму інформації від потенційних клієнтів та детального аналізу інформації з використанням значної кількості джерел інформації третіх сторін.

Законодавство України та нормативна документація Національного Банку України, як регулятора ринку страхових послуг недостатньо деталізовані для потреб такої складної сфери надання послуг страхування та потребує покращення та уточнення.

Для статистичного аналізу ринку страхових послуг взагалі, так і для ринку підприємницької діяльності розроблена значна кількість показників та методики їх обрахунку та інтерпретації, які використовуються як для розрахунку тарифної ставки та резервів, так і для оцінки фінансового стану окремої страхової компанії так і всього ринку в цілому, а також для розробки та перевірки стратегічних планів. Для задач аналізу дуже активно використовуються методи математичної статистики, абстрактно-логічні дослідження. У межах дослідження було побудовано лінійну регресійну модель для оцінки тенденції зміни обсягів страхових премій, отриманих від юридичних осіб. За результатами моделювання виявлено стійке зростання премій упродовж 2009–2024 років. Значення коефіцієнта при часі b свідчить про середньорічне зростання на понад 666 млн грн, що підтверджено високими показниками достовірності моделі. Важливим,

навіть ключовим фактором є інформатизація роботи страхових компаній, використання відповідних інформаційно-обчислювальних комплексів, які візьмуть на себе більшу частину автоматизації бізнес-процесів, проведення складних розрахунків та накопичення інформації в сховищах даних.

Страховання підприємницьких ризиків має низку проблем, які перераховано в роботі, через які, до початку повномасштабного вторгнення ринок страхових послуг для юридичних осіб демонстрував помірний розвиток, що був суттєво меншим порівняно з страховим ринком для фізичних осіб та темпами розвитку економіки України в цілому. Надання послуг страхового захисту ризиків підприємницької діяльності є дуже складним і пропонується обмеженим колом страхових ринків на ринку України. Галузь страхування для юридичних осіб можна охарактеризувати як не дуже розвинену порівняно з іншими країнами світу, наприклад США. Необхідно вжити суттєвих заходів для виправлення ситуації та зміни тренду на позитивний, що дозволить страхуванню підприємницьких ризиків стати суттєвим фактором стабільності економіки України та відігравати ту роль, яку він відіграє в провідних країнах світу.

В роботі надано рекомендації, які можуть стати основою для розробки стратегії розвитку страхового захисту підприємницьких ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вовчак О.Д. Страхова справа: підручник / О.Д. Вовчак. – Київ : Знання, 2011. – 391с.
2. Закон України “Про страхування”
3. Бодня А. В., Іванченко М. А., Пономарьова О. Б. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення / А. В. Бодня, М. А. Іванченко, О. Б. Пономарьова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – №5.
4. Фінансовий менеджмент: підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки ; [М. І. Крупка, О. М. Ковалюк, В. М. Коваленко та ін.]. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 440 с.
5. Єлісеєва В.І. Статистика, 2014,,: Видавництво Юрайт, 2015. — 558 с
6. В.М. Кремень Фінансова статистика навч. посіб. / В.М. Кремень, О.І. Кремень. – К. : “Центр учбової літератури”, 2014. – 368 с.
7. Шелехов Страхування. URL:
<https://readbookz.net/books/114.html>
8. Єрмасов С.В., Страхування, Москва : Видавництво Юрайт, 2015. — 791 с.
9. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету, 32-2018
10. Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”.
11. Мочерний С.В., Довбенко М. В. «Економічна теорія», Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. – 856 с.
12. Плиса Н.И., «Страхування», К. Каравела, 2019. – 485с
13. Олійник В.М. Фінансова стійкість страхових компаній: монографія. Суми: Університетська книга, 2015. – 287 с
14. Клапків, М. С. Страхування фінансових ризиків / М. С.Клапків. - Тернопіль : Економічна думка & Карт - бланш, 2002. - 572 с.
15. Defining 3 Types of Investments: Ownership, Lending, and Cash, Beattie, Andrew, 2023. URL:

<https://www.investopedia.com/articles/younginvestors/10/what-is-an-investment.asp>

16. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2001. — Т. 3 : К — М. — 792 с.
17. А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач, Г. Ф. Шепітко. Фінансова статистика (з основами теорії статистики): Навчальний посібник — К: МАУП, — 224 с., 2002
18. Статистика страхового ринку України. URL:
<https://forinsurer.com/stat>
19. Національний Банк України, «Звіт про фінансову», грудень 2024 року. URL:
[Звіт про фінансову стабільність | Грудень 2024 року](#)
20. Національний Банк України, «Огляд небанківського фінансового сектору», березень 2025 року. URL:
[Огляд небанківського фінансового сектору | Березень 2025 року](#)
21. Статистична інформація щодо ВВП України. URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
22. Статистика страхового ринку за 2021 рік. URL:
<https://www.fin.org.ua/news/1450791>
23. Статистика страхового ринку за 2021 рік. URL:
<https://bin.ua/news/finance/insurance/279199-straxovshhiki-ukrainy-v-2021g-uvelichili-sbor.html>
24. Статистика страхового ринку за 2022 рік. URL:
<https://bin.ua/news/finance/insurance/291162-straxoviki-ukrayini-v-2022-r-skorotili-zbir.html>
25. Статистика страхового ринку за 2023 рік. URL:
<https://bin.ua/news/finance/insurance/310232-straxoviki-ukrayini-u-2023-r-zbilshili-zbir.html>
26. «ЗАКОН УКРАЇНИ Про страхування»
27. «ЗАКОН УКРАЇНИ Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення регулювання кінцевої бенефіціарної власності та структури власності юридичних осіб»

28. «ЗАКОН УКРАЇНИ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перших кроків дерегуляції бізнесу шляхом страхування цивільної відповідальності»
29. «ПОРЯДОК ТА УМОВИ страхування відповідальності суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій»
30. «ЗАКОН УКРАЇНИ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно»
31. «Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 65 Питання утворення Експортно-кредитного агентства»
32. «ЗАКОН УКРАЇНИ Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності»
33. «Перелік Експортно-кредитних агентств світу»
34. «Перелік регуляторних документів Національного Банку України»
35. «ПОЛОЖЕННЯ про авторизацію надавачів фінансових послуг та умови здійснення ними діяльності з надання фінансових послуг»
36. «ПОЛОЖЕННЯ про застосування Національним банком України коригувальних заходів, заходів раннього втручання, заходів впливу у сфері державного регулювання діяльності на ринках небанківських фінансових послуг»
37. «ПОЛОЖЕННЯ про порядок обліку страховиком договорів, пов'язаних зі здійсненням діяльності із страхування, та вимоги до захисту інформації страховика»
38. «ПОЛОЖЕННЯ про встановлення вимог щодо забезпечення платоспроможності та інвестиційної діяльності страховика»
39. «ПОЛОЖЕННЯ про вимоги до системи управління страховика»
40. Загальне регулювання страхування НБУ. URL:
[Страхування \(bank.gov.ua\)](http://bank.gov.ua)

41. National Associations of Insurance Commissioners: Insurance Department Resources Report September 2023. URL:
[Insurance Department Resources Report Volume 1](#)
42. State of the Insurance Market Report. URL:
[Risk Strategies - Insurance Brokerage & Consulting Firm](#)
43. Business Insurance Types. The Hartford. URL:
[Business Insurance Types | The Hartford](#)
44. Business Insurance. The Baldwin Group.
URL: [Commercial Liability Insurance for Businesses | The Baldwin Group](#)
45. Business Insurance Policies GEICO. URL:
[Business Insurance ~ Secure Your Small Business | GEICO](#)
46. State Insurance Regulation. An overview of state insurance regulation, including a brief history, discussion of state regulatory roles and institutions involved. URL:
[Microsoft Word - History of State Regulation.docx](#)
47. Страхова індустрія в США. URL:
[The organization of insurance industry in USA](#)
48. Система та принципи страхового нагляду та регулювання страхових компаній в США. URL:
[Система та принципи страхового нагляду та регулювання страхових компаній в США | Insurance TOP](#)
49. Тенденції та статистика страхових агентів США за 2024 рік. URL:
[Insurance Agent Trends and Statistics for 2024](#)
50. Опря А.Т. / Статистика, Київ «Центр учбової літератури» 2012 – 447 с.
51. Хропонюк Д. О., Длугопольський О. В. Сучасні проблеми та перспективи розвитку страхового ринку України. Innovation and Sustainability. 2023. № 1. С. 118-126.
52. Качула С. В., Белякова К. О. Розвиток страхового ринку України в умовах воєнного стану. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 20. С. 59-64.
53. Чуницька І.І., Богріновцева Л.М. Особливості діяльності страхових компаній на фінансовому ринку України в умовах воєнного стану. Гроші, фінанси і кредит. 2023. № 70. С. 251-258.

54. Братюк В. П., Петричко М. М., Полак А. Є. Оцінка стану та фінансових показників ринку страхових послуг України. *Innovation and Sustainability*. 2023. № 4. С. 81-89.